

Wiek & Rad

35^e JAARGANG 2016-3/4

*De Zwaluw wint
de BankGiro Loterij Molenprijs 2016*

*Lijnzaadolie
de gezond maker*

*Financiering van molenbehoud:
Hoe zit dat bij de oosterburen?*

STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN

Restaurant Den Haller
www.denhaller.com
denhaller@online.nl
0547-351287

Sfeervol gelegen naast de watermolen

Openingstijden:
maandag en dinsdag gesloten

Voor lunch, koffie en kleine kaart van 12.00 tot
17.00 uur. Diner vanaf 17.30 uur

Roald Hans

RESTAURATIE | RENOVATIE | MOLENONDERHOUD

| 06 54 297 356

| info@roaldhans.nl

| www.roaldhans.nl

| De Tuinfluiter 64

| 7671 WG Vriezenveen

RESTAURATIE

| RENOVATIE

| MOLENONDERHOUD

Colofon

Wiek en Rad is het kwartaalblad van de stichting 'De Overijsselse Molen' en is een brug tussen het molenveld en donateurs van molens in Overijssel. De stichting tracht zo goed als mogelijk de belangen te ondersteunen van ons molenbezit en dit cultureel erfgoed in goede staat door te geven aan komende generaties.

Secretariaat:

mr. A.E.W. Boukes
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
tel. 038-465 28 60/038-499 87 85
a.boukes@home.nl

Donateurs ontvangen 4 keer per jaar Wiek en Rad (€20,00 per jaar).
Donateur kunt u worden door zich aan te melden via de website www.molensinoverijssel.nl, of schriftelijk via ons secretariaat:
stichting 'De Overijsselse Molen'
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
Bankrekening van de SOM
NL34 RABO 0128690410

**STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN**

Met medewerking van:

Wim Vlogtman
Daniël ter Horst
Toine Zwitserlood
Ben Heinink
Harrie Woertink
Natuurlijk Ommen,
Marjolijn Rhee
Attie Gysen
Eelco Ekker
D.E. Gorter –
Familie archief Johan Nijeboer
Jan van der Veeke
De Walburg Pers Zutphen
Dick ter Harmsel
Erik Bronforel

ISSN: 1384-0711

Copyright © Stichting 'De Overijsselse Molen'.
Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie

Ben Scherjon – Marian Stobbe
wiekenrad@gmail.com
Peter van der Molen
prvdmolen@gmail.com
Ruud Roose
r.roose@daxis.nl
Sjaak Poot
sjpoot@solcon.nl

Kopij naar:

Ben Scherjon
Hindeloopenstraat 1
8304 JG Emmeloord
wiekenrad@gmail.com
r.roose@daxis.nl

De redactie stelt het zeer op prijs als u artikelen over uw molen of molengebeurtenissen naar ons opstuurt.

Tekst graag als Word document en elk plaatje of foto als een JPEG bestand niet kleiner dan 1 MB.
Heeft u grote foto's, stuur ze dan via www.wetransfer.com.

Inhoud van dit nummer:

- 4 Van de redactie
- 4 Lijnzaadolie de gezond maker
- 6 De Gildehauser Ostmühle – Een monument met een maatschappelijke functie
- 8 Renovatie gevlucht Borgelinkmolen
- 9 Succesvolle Ommer Molendag geopend door locoburgemeester Scheele en Silas
- 10 De Hoop in de slag met festiviteiten
- 10 De Zwaluw wint de BankGiro Loterij Molenprijs 2016
- 11 Restauratieopdracht Korenmolen De Zwaluw Hasselt getekend
- 12 Overijsselse Molendag 2016 – Molen Windlust te Radewijk
- 13 Een bijzondere oude molen
- 14 Gorter Roede
- 16 'Marieke van de watermöl' bij Bels gepresenteerd
- 17 Streekroman 'Marieke van de watermöl'
- 18 Weidemolens in Overijssel
- 20 Excursie Gilde
- 22 Gildeavond te Vriezeveen
- 23 In Memoriam – Lex Hollak
- 24 Financiering van molenbehoud: Hoe zit dat bij de oosterburen?
- 27 Afscheid van een monument
- 28 Molen de Wippe nieuwe zeilen
- 29 Watermolen Singraven zaagt boomstammen voor kampvuurplaats
- 30 Molen De Hoop hoopt op extra ruimte

Van de bestuurstafel 2

Als wij in de geschiedenis van de SOM terug kijken dan bestond het bestuur in de eerste jaren uit wel 24 personen. Advocaten, artsen en Edelen hadden zitting in het 2-traps bestuur. Vandaag de dag is de situatie sterk veranderd en bestaat het bestuur uit gewone mensen met een voorliefde voor oude molens. Hoewel er veel meer van dergelijke liefhebbers zijn zitten die niet in het bestuur. Het bestuur is te klein voor de uitdagingen waar zij tegenwoordig mee te maken krijgt. Daarom de hartenkreet van voorzitter Pieter van der Vinne:

Gezocht:

Bestuursleden M/V

Vereisten: affiniteit met molens
Enige bestuurlijke en/of maatschappelijke ervaring een pré

Aanmelden: info@molensinoverijssel.nl

Van de redactie

Geachte donateurs,

Aan het eind van het 3e kwartaal ontvangt u al jaren het 3e nummer van Wiek&Rad. Dit jaar is dat ons echter niet gelukt. Hopelijk natuurlijk dat u het blad hebt gemist.

Het niet verschijnen had twee redenen. De hoofdredacteur kon plotseling zijn woonboerderij verkopen, en wel op redelijk korte termijn. Dat dit veel extra werk en regelingen met zich meebracht, kunt u zich wel voorstellen en dat liet geen ruimte om voor de molens op stap te gaan. Alleen de Overijsselse Molendag kon ik, als organisator, niet voorbij laten gaan, waarvan u hier een verslag zult vinden.

Een andere reden was het feit dat redacteur Peter v.d. Molen lang op reis

was en wij zijn zeer deskundige en geëvalueerde bijdragen moesten missen. Hopelijk neemt u het ons niet al te zeer kwalijk.

Naast veel mooie of leuke molenmomenten zijn er natuurlijk ook minder leuke. Zo ontviel de molengemeenschap van Ommen een man die heel veel voor het behoud van de Ommer molens heeft betekend. Lex Hollak, molenaar onderhoudsman en mentor van nieuwe molenaars. Ook in dit nummer.

Ons bestuurslid en Provinciaal Molenmedewerker Johan Abbink is als medewerker van het Oversticht voor langere tijd gedetacheerd naar de gemeente Kampen. Zijn veelomvattende taak daar heeft alles te maken met de stedelijke monumenten, daar vallen

dus ook de twee gemeentelijke molens onder. Wij wensen Johan veel succes.

Een heel vreugdevol bericht kregen wij uit Emmeloord waar op 12 augustus Marian Stobbe en haar vriend Ben Scherjon ons de geboorte van hun zoon JENS aankondigden. Marian is de opmaakredacteur van Wiek&Rad. Uiteraard betreuren wij het feit dat opa Kees Scherjon dit niet meer mee heeft mogen maken.

Vanaf nu gaan wij weer samen aan de slag om alle belangrijke en leuke molennieuws voor u bijeen te brengen in ons fraaie blad.

Mede namens het Bestuur

Ruud Roose

Hfd.redacteur

Lijnzaadolie de gezond maker

Historie

De Pelmolen te Rijssen is gebouwd in 1752 door Jan ter Horst. Voor de olie- en pelmolen koos hij een plaats aan de rivier de Regge. De Pelmolen was één van de drie belangrijkste industrie molens van Twente. In 1913 werd de molen stopgezet en begon een periode van langzaam verval. In 1973 kon met behulp van het Rijk, de provincie en de gemeente begonnen worden met de restauratie. Deze restauratie werd in 1975 afgerond waarna de molen weer volop in productie ging.

De productie van lijnzaadolie

Hoewel de molen een olie- en pelmolen is, wordt nu alleen lijnzaadolie gemaakt. De zaadjes van de vlasplant noemen we

lijnzaad. Op ambachtelijke wijze worden deze zaadjes in de olie- en pelmolen verwerkt tot lijnolie. De Pelmolen betreft het zaad van Dipasa Europe B.V. uit Enschede.

Zij leveren bruin lijnzaad van conventionele kwaliteit. Periodiek wordt een analyse toegestuurd van het geleverde zaad. Dat is ook nodig omdat de Pelmolen regelmatig gecontroleerd wordt door het NVWA (Nieuwe Voedsel Warenwet Autoriteit). De olie die uit het lijnzaad verkregen wordt, bevat drie soorten vetzuur. De olie bevat 16,3 % omega 9 vetzuur,

het zogenaamde olienzuur. Van het omega 6 vetzuur, het linolzuur, bedraagt het percentage 15,8 % en van het omega 3 vetzuur, alfa-linolzuur, bedraagt het percentage 51,9 % (analyse TNO)

Verzadigde vetzuren en onverzadigde vetzuren.

De gemiddelde Nederlander eet vaak teveel en te vet. Daarbij kiezen we ook vaak voor een voeding met een verkeerde vetsamenstelling: we krijgen teveel verzadigde vetzuren binnen.

De voeding kent drie soorten vetzuren:

Verzadigde vetzuren: worden aangetroffen in o.a. (varkens) vlees, koek/gebak, snacks.

Enkelvoudige onverzadigde vetzuren: worden aangetroffen in olijfolie, olijven, pinda's en noten.

Meervoudige onverzadigde vetzuren: deze komen voor in lijnzaadolie, sesamololie, tarwekiemolie, saffloerolie, walnoten en vette vis zoals sardines, haring, ansjovis, zalm en makreel. De verzadigde vetzuren zijn ongezonde vetten. Het is slecht voor het cholesterolgehalte. Aderverkalking en hartproblemen kunnen op de lange duur het gevolg zijn.

Het omega 3 vetzuur.

Omega 6 vetzuren zitten in bijna alles wat wij eten, maar niet de zo belangrijke omega 3 vetzuren. Die zitten helaas maar in een beperkte groep voedingsmiddelen, zoals pompoenzaad, walnoten en visolie. Lijnzaadolie bevat de hoogste concentratie omega 3 vetzuren in de vorm van alfa linoleenzuur, twee keer zoveel als bijvoorbeeld in zalm of andere visolie.

Een eetlepel lijnzaadolie bevat ca. 6 gram omega 3 vetzuren in de vorm van alfa linolzuur. Dit omega 3 vetzuur wordt voor en deel in het menselijk lichaam omgezet tot eicosapentaëenzuur (EPA) en docosahexaëenzuur (DHA). Omega 3 vetzuren zijn een groep meervoudige onverzadigde vetzuren. Het zojuist genoemde alfa linolzuur valt onder de categorie essentiële vetzuren. Een vetzuur dat onontbeerlijk is voor ons lichaam en wat het lichaam zelf niet kan aanmaken.

De medicinale eigenschappen van lijnzaadolie.

Aan omega 3 vetzuren worden positieve eigenschappen toegeschreven in het voorkomen van hart- en vaatziekte, artritis en depressies.

Verder heeft lijnzaadolie de volgende positieve effecten:

- Het is bloeddruk verlagend.
- Kan gezichtsvermogen stimuleren.
- Bevordert de glucose en vetstofwisseling.
- Kan helpen bij kinderen met ADHD.
- Lijnzaadolie beschermt ook tegen het ontstaan van tumoren, zoals borstkanker en uitzaaiingen daarvan.

Tenslotte.

Bij de Pelmolen ter Horst wordt lijnolie ambachtelijk geslagen in een procédé zoals dat ruim 260 jaar geleden ook gebeurde. Het product wordt geleverd in 500 cc HDPE (high density polyethyleen) Dat zijn flesjes, zwart van kleur, die foto oxidatie voor 100% uitsluiten. De houdbaarheid is ca. een half jaar mits bewaart in de koelkast.

Stichting Pelmolen ter Horst,
Pelmolenpad 9a,
7461PT Rijssen.
Tel. 0548 854824
www.depelmolen.nl

Wim Vlogtman
Foto's: Daniël ter Horst

De Gildehauser Ostmühle

EEN MONUMENT MET EEN MAATSCHAPPELIJKE FUNCTIE

Als er één thema is dat in het molenveld steeds weer opnieuw op de agenda komt dan is het wel “molenbehoud”. In de tijden dat er met molens nog geld werd verdiend was het behoud van molens een bedrijfseconomische kwestie. Toen molens vanaf het einde van de 19de eeuw hun economische functie verloren werd dat anders: de reden voor behoud viel weg en ze raakten in verval of werden afgebroken. Met de oprichting van de vereniging De Hollandsche Molen in 1923 heeft het begrip molenbehoud een andere betekenis gekregen: het behoud van molens om andere dan puur economische redenen. Sedertdien is er met succes tegen het verdere molenverval ten strijde getrokken.

Tijden veranderen en aanleiding om op de lauweren te blijven rusten is er zeker niet. In 2015 werd door de Hollandsche Molen samen met het Gilde Vrijwillige Molenaars een project “Molentoeekomst” gelanceerd. De vraag was “is de huidige aanpak van het molenbehoud wel bestand tegen de ontwikkelingen in de 21ste eeuw?” Is de financiering van het molenbehoud nog wel verzekerd na bankencrisis, eurocrisis etc.? Alles duidt erop dat het “business-model” van molenbehoud – sterk stoelend op overheidssteun en vrijwilligerswerk – op zijn eind loopt. Dit model lijkt onvoldoende te zijn om de uitdagingen van morgen aan het gaan: de terugtrekkende overheid, de noodzakelijke kwaliteitsverbetering en professionalisering, de afname beschikbaarheid vrijwilligers, etc.

Dit signaal werd ook over de grens opgepikt. In Gildehaus althans begonnen de vrijwil-

lige molenaars zich af te vragen of er in de komende jaren wel vanzelfsprekend voldoende budget voor het behoud van hun molen zou zijn. De situatie in Duitsland is hoe dan ook minder gunstig dan in Nederland door het ontbreken van regelingen zoals de “Brim”. Het nodige geld voor onderhoud moet vaak uit private hand komen, van lokale organisaties zoals een “Heimatverein”, van molenstichtingen en zo meer. Voor de Ostmühle in Gildehaus is de situatie nog relatief gunstig, aangezien ze in eigendom is bij de Landkreis Grafschaft Bentheim (de Landkreis is een bestuursorgaan tussen de landsregering en de gemeente). Die stelt tot dusver een jaarlijks budget beschikbaar, waarmee het “klein onderhoud” betaald kan worden, mede doordat de molenaars heel veel zelf doen. Ook voor groter onderhoud, zoals een nieuwe staartconstructie in 2011, lukt het tot nu toe budget te verkrijgen, dit mede door goede contacten met de verantwoordelijke personen bij de Kreis. Maar dat is geen garantie voor de toekomst.

Vanaf medio 2015 houdt de Gildehauser molenaarsgroep zich bezig met de vraag wat er gedaan kan worden om het perspectief op behoud en goed onderhoud

van de molen zeker(der) te stellen. Van meet af aan was duidelijk dat het essentieel zou zijn (meer) draagvlak te creëren: niet alleen bij beslissers bij de Landkreis of andere politieke organen, maar ook bij de burgers die via hun politieke keuze op enig moment mee bepalen waar al dan niet geld aan wordt uitgegeven. En, niet te vergeten, andere organisaties die hun invloed kunnen aanwenden, zoals een bureau voor toerisme, culturele organisaties, maar ook scholen. Het projectplan voor de Gildehauser Ostmühle kreeg gedurende 2015 langzaam gestalte en kreeg als titel mee: “die Ostmühle, ein Monument der Vergangenheit mit einer Aufgabe in Gegenwart und Zukunft”. Niet zomaar een monument dus, deze molen, maar een monument dat in heden en toekomst een taak te vervullen heeft, die maatschappelijk relevant is.

Het projectplan beschrijft de volgende vier aandachtsgebieden, die voor het behoud van de molen belangrijk zijn:

1. Het veiligstellen dat de molen regelmatig door gediplomeerde vrijwillige molenaars in werking wordt gesteld. Dit is, zoals bekend, voor het behoud van een molen nog steeds essentieel. De molenaars dragen daarbij een

grote verantwoordelijkheid, want zo'n molen is een kostbaar iets en er zijn grote krachten in het spel. De molenaar moet de molen verantwoord kunnen bedienen, maar de molenaar van tegenwoordig is ook gastheer of gastvrouw op de molen. Het is een uitdaging steeds weer mensen te vinden die dit willen doen en een groep vrijwilligers vanuit ver-

Ontvangst van de cheque van de Volksbank: Helmut Scholle, voorzitter van de VVV Gildehaus, en Toine Zwitterlood. Daar achter staat Jürgen Brameier van de Grafschafter Volksbank. Rechts Thomas Hiddemann, filiaalleider Gildehaus van de Volksbank

- schillende achtergrond beschikbaar te hebben die de vele taken aan kunnen.
2. Het vergroten van de attractiviteit van de molen, zowel voor passanten als voor degenen die doelgericht een bezoek komen brengen. Kernpunt daarbij is het op interessante wijze kennis over brengen over de molen, de technische inrichting, de geschiedenis, het thema “van koren tot brood” etc. Dit onder meer door de reeds aanwezige informatiepanelen geheel nieuw gestalte te geven. Ook aspecten als P.R. en marketing en het verbeteren van de attractiviteit buiten de molen komen hierbij aan de orde.
  3. Het verbeteren van de mogelijkheden om de schoolgaande jeugd in contact te brengen met techniek, want daarvoor leent zich een molen bij uitstek. Interessante thema's voor de jeugd zijn onder meer “van koren tot brood”, cultuurhistorie van molens e.d. Zo zou het interessant kunnen zijn het “molenmuis-project” naar Duitsland te brengen. Maar ook bij sommige Duitse molens zijn projecten te vinden die hier toegepast kunnen worden.
  4. De samenwerking versterken tussen de molens / molenorganisaties in de Grafschaft en omliggende gebieden, inclusief het oostelijke deel van Nederland. Maar ook met andere relevante organisaties, zoals musea, culturele instituten, scholen e.d.

Kortom: ambitie genoeg, daar in Gildehaus. Maar “ohne Geld geht nichts”, dus moest men eerst financiële middelen vinden om een en ander tot uitvoering te kunnen brengen. Ook daar over had men nagedacht en vooral subsidieregelingen zoals Leader, of de via de Euregio uitgevoerde Moser- of Interreg-programma's kwamen in beeld. Vooral Leader leek perspectief te bieden, zo bleek uit een eerste overleg met de verantwoordelijke persoon bij de Landkreis. Het wachten was echter op de vaststelling van een nieuw Leader programma voor de jaren 2016 en verder. Dat leverde maanden

op van vertraging, mede omdat de andere sporen dood liepen. Toen duidelijk werd dat er een kansrijk nieuw Leader-programma zou komen, startten de molenaars de zoektocht gestart naar overige financiële bronnen, aangezien er hoe dan ook sprake zou zijn van co-financiering: Leader betaalt maar een deel van de kosten. Die zoektocht verliep in eerste aanleg voortvarend, totdat de molenaars hierover rapporteerden naar het bestuur van het VVV Gildehaus, dat het beheer van de molen vanuit de Landkreis in opdracht heeft. Het VVV-bestuur, ook op zoek naar geld voor een (ander) project, zag haar kansen hierdoor verkleind en ging er dwars voor liggen. Het werd de molenaarsgroep verboden zelfstandig op zoek naar financiën te gaan! Eerst moest het benodigde geld voor het VVV-project zeker gesteld zijn.

Het was meer geluk dan wijsheid dat een al lopend contact met de Volksbank tot een positief resultaat leidde: de bank was bereid deel 2 van het project: het vergroten van de attractiviteit van de molen, financieel te steunen. De contactpersoon bij de Landkreis kwam vervolgens met de toezegging van de Heimatverein Grafschaft Bentheim om dit deelproject mede mogelijk te maken. Daarmee was de financiering voor dit gedeelte rond. Het VVV-bestuur moest hiermee wel akkoord gaan. Het eigenlijke werk kon beginnen!

Zoals vaker in dit soort projecten kwam er ook hier veel meer bij kijken dan verwacht. Heel veel uitzoekwerk, veel schrijfwerk (in twee talen), veel verwerken van commentaar van allerlei gremia die zich er plotseling ook mee willen bemoeien, ontwerpen van een goede

V.l.n.r.: Hermann Kemper, Bernhard Tibbe en Jan Höötmann.

lay-out, begeleiden drukproces etc. Maar eind april dit jaar was het toch allemaal klaar: mooi op tijd voor de Deutsche Mühlentag 2016. Een gloednieuw infopaneel voor buiten met foto's en informatie die passanten tot een bezoek moeten verleiden. En 11 infopanelen op A0 formaat voor binnen, waarop heel veel informatie over de molen zelf, haar geschiedenis en haar omgeving. Dit ontbrak voordien. Molenbouwtechnicus Rüdiger Hagen maakte prachtige technische tekeningen van de molen in haar huidige staat, van omstreeks 1800 en van de tijd omstreeks 1936, toen ze onder meer van Bilauwieken en een windroos voorzien was. Kortom, dit alles maakt een bezoek aan de Ostmühle nog meer de moeite waard. De positieve reacties van bezoekers onderstrepen dit duidelijk.

Hiermee is het avontuur nog niet afgelopen: andere delen van het projectplan wachten nog op uitvoering. Prioriteit geven we nu aan de verbetering van de mogelijkheden om de schoolgaande jeugd allerlei interessants te leren in een attractieve context: de molen. Ook hier tekent zich af dat het een zaak gaat worden van lange adem en veel stroperig overleg. Maar gelukkig is er draagvlak en enthousiasme onder met name de jongeren in onze molenaarsgroep, die sinds dit jaar vier nieuwelingen in opleiding heeft! Wordt (wellicht) vervolgd!

Toine Zwitserlood
Vrijwillig molenaar van
de Ostmühle in Gildehaus.

Renovatie gevluicht Borgelinkmolen

Tijdens de schilderbeurt in 2011 hebben we in twijfel gestaan: moeten we onderdelen van de fokken gedeeltelijk vernieuwen in verband met de slechte staat ervan? Of laten we ze repareren door de schilder en over vijf jaar als de renovatie gepland staat, alle fokken en hekken in z'n geheel vervangen. We hebben het geweten.

In de herfst van 2015 zijn er delen van de fokken afgebroken en begin juni 2016 waaiden er tijdens een stevige storm zelfs hele fokplanken naar de overkant van de straat! Gelukkig is het allemaal goed afgelopen en zijn er geen vervelende dingen gebeurd. Renovatie bleek dan ook geen overbodige luxe.

Op maandag 5 juli j.l. is de Denekamper molenmaker J. Wintels begonnen met het demonteren van de fokken en hekken. Tegelijkertijd begon schildersbedrijf Mensink met het opnieuw in de verf zetten van de, nog goede, onderdelen welke altijd in weer in wind zitten.

Zowel het schilderwerk als het molenmakerswerk hebben een behoorlijke tijd in beslag genomen.

In de eerste week van de renovatie werden de roeden op spectaculaire wijze m.b.v. een grote kraan van Kuiphuis uit de askop getakeld en op een vrijgemaakt maisveldje gelegd voor verdere bewerking. Dan zie je pas echt hoe groot die wieken zijn en hoeveel verschillende onderdelen er aan zitten. De schilders hebben vanuit een hoogwerker (niet minder spectaculair) de hoogste delen geschuurd, gegrond, en in de lakverf gezet. Zelfs het konijntje op de wipstok staat er weer mooi rood glimmend bij. Omdat de hoogwerker niet ver genoeg reikte voor de schilders om het dak van molen te behandelen, klommen de molenaars Rob Kwekkeboom en Ben Heinink

uit de luiken boven in de kap om via de askop het dak te schilderen. De bereikbare delen, zoals ramen en deuren met name op de stelling en de begane grond waren een mooie schilderklus voor de molenaars. Tussendoor is de rietdekker geweest om riet bij te stoppen en de kap van een algendodend middel te voorzien.

Omdat de bouwvakvakantie in de renovatie fase viel, heeft het werk ongeveer drie weken stilgelegen. Ondertussen hebben de molenaars van de Borgelinkmolen nog wel enkele groepen gehad voor een rondleiding met aansluitend pan-

nenkoeken eten. Draaien en malen ging uiteraard niet. Begin september werd m.b.v. de grote kraan de roeden weer teruggeplaatst en kon het steken van de hekken en het bevestigen van de fokken beginnen. Helaas was tijdens de Overijsselse Molendag de molen nog niet geheel draai- en maalvaardig en omdat er op die 10e september ook nagenoeg geen wind stond, nl.

windkracht 1, vonden de molenaars het ook niet vervelend dat de molen niet kon draaien. Wel stond de Borgelinkmolen er mooi versierd bij met volop vlaggetjes in het gevluicht. Het publiek heeft desondanks toch genoten van de molen en de rondleidingen.

Niet alleen de molenaars van de Borgelinkmolen werken met een hernieuwde molen, maar ook de gehele Knikbuurt kan er van mee profiteren. De molen is weer de rots in de branding aan de Lattroppestraat. Een groot compliment voor de vakmensen, en natuurlijk de meewerkende molenaars, die deze geweldige klus geklaard hebben is zeker op zijn plaats.

Molenaars Rob Kwekkeboom en Ben Heinink

Ben Heinink

Succesvolle Ommer Molendag geopend door locoburgemeester Scheele en Silas

De Molendag in Ommen was zaterdag 6 augustus 2016 goed voor veel bezoekers. De organiserende stichting Ommer Molens had een gevarieerd en bovenal gezellig programma opgezet in en rond de molens. Het viel allemaal goed in de smaak bij de bezoekers. De organisatie spreekt dan ook van een groot succes. Natuurlijk Ommen nam een kijkje en maakte een fotoreportage en een filmpje.

Locoburgemeester Ko Scheele had de eer om de molendag officieel te openen bij de Besthmenermolen. Voor deze handeling moest hij een wijk van de molen beklimmen om het laatste stukje van het zeil vast te maken. Dat ging hem prima af. Hij deed dit niet alleen maar kreeg hulp van Silas.

Behalve de bezichtiging van vijf draaiende windmolens was er voor het publiek muziek van twee draaiorgels. Bij Den Oord zorgde het zagen van dikke boomstammen ook voor aantrekkingskracht van het talrijke publiek. Het bracht herinneringen boven van de vroegere houtzaagmolens.

Ook was er een kleine ambachtenmarkt bij de Besthmenermolen. Kunst kijken kon men onder de wieken van de Konijnenbeltmolen aan de Zwolseweg. Het was komen en gaan bij de molens in Ommen. Soms moesten mensen wachten om in de molen te kunnen kijken. Ook voor kinderen was de Molendag een ware happening. Ze vertrokken van de molen met een draaimolentje die ze zelf in elkaar konden

zetten, een gratis ijsje en bovenal veel indrukken. Bij molen Den Oord maakten optredens volksdansers de Ommer Molendag compleet. Tussen molens De Lelie en Den Oord was een pendeldienst met paard en wagen ingezet. Vanaf de molen Den Oord werd Scheele door molenaar Anton Wolters met paard en boerenkar vervoerd naar molen De Lelie.

“Deze Molendag organiseren we dit jaar voor de vierde keer. Het is ontstaan tijdens een jubileum van de Besthmenermolen. Om de Ommer molens blijvend onder de aandacht te brengen bij het publiek zijn we met de Molendag doorgegaan. Uit reacties van het publiek maken we op dat het ze goed bevalt”, aldus Johan Otten, voorzitter van de organiserende molenstichting. Scheele complimenteerde de organisatie met de inzet voor de molens. Volgens de wethouder zorgen de molens voor een mooie aankleding van het landschap. De Vilsterse molen, gelegen op Landgoed Vilsteren is hier ook zeker een goed voorbeeld van. Bij molen De Lelie, de enige molen die nog in bedrijf is in Ommen, konden mensen genieten van heerlijke pannenkoeken.

Het Streekmuseum bood tijdens een korte maar flinke regenbui in de middag prima schuilmogelijkheden voor de aanwezigen. Al met al werd het een zonnige en zeer geslaagde dag.

Harrie Woertink

Foto's: Natuurlijk Ommen, Marjolijn Rhee

De Hoop in de slag met festiviteiten

Als in hetzelfde weekeinde de stad wordt overspoeld door de feestvierende internationale artiesten van het Straattheaterfestival, als elk benutbaar plekje in het centrum wordt benut door een luidruchtig om aandacht schreeuwende veelkleurige kermis, met de daartussen in verdrukking verloren gaande weekmarkt, dan wordt het voor de Nationale Monumentendag en de Overijsselse Molendag wel erg moeilijk om de neus nog aan het venster te kunnen steken.

De molenaars en vrijwilligers van windkorenmolen De Hoop in Almelo liet zich –gezien eerdere soortgelijke ervaringen– niet door ontmoedigen. Al vroeg wapperde de Nationale driekleur aan een vlaggenstok pal naast de vang. Een dol enthousiaste zon hangend in een strak hemelsblauw koepeldak,

nodigde Jan Publiek uit om– eventueel met het hele gezin– op de fiets te stappen richting Nieuwstraat om daar gastvrij te worden onthaald door de medewerkers van de molen.

De molen kon onder deskundige leiding worden bezichtigd, kennis kon worden opgedaan aan de hand van een schaalmodel van de molen, de koffie stond klaar en toonbanken vol meelsoorten en meelproducten zoals brood, koek en beschuit dongen uitbundig naar de gunst van kooplustige bezoekers. Voordat de bezoekers hun fietstocht voort gingen zetten, konden zij zich bovendien versterken met pannenkoeken gebakken van molenmeel. Werd het al met al toch wel leuk.

Peter van der Molen

De Zwaluw wint de BankGiro Loterij Molenprijs 2016

We hebben een ontzettend drukke maar ook heel mooie periode achter de rug. Het begon allemaal met het bericht dat we genomineerd waren voor de BankGiro Loterij Molenprijs. Fantastisch natuurlijk. Het WiekenActieComité werd in het leven geroepen, plannen werden gemaakt. Naarmate de datum van drie september dichterbij kwam werden de plannen steeds concreter. De aftrap was natuurlijk de deelname aan de Euifeesoptocht en onze stand op de braderie. Professionele flyers en posters werden gedrukt. De plaatselijke media besteedden er veel aandacht aan. Na alle vergaderingen begon het echte werk!

En wat een succes, enorm veel positieve reacties. De molen leeft bij de

mensen in Zwartewaterland, dat was duidelijk. Veel activiteiten volgden, met natuurlijk Heel Hasselt Bakt als afsluiting van de stemperiode: één groot feest. De mooiste taarten, cakes enz. werden 's morgens bij de molen gebracht, onder de vrolijke klanken van het Hasselter Senioren orkest o.l.v. Leo Torn. Het gebak werd allemaal prachtig uitgesteld in de molen en 's middags kwam een deskundige jury het gebak beoordelen. Dat viel nog niet mee, ze namen er alle tijd voor en de spanning steeg onder de deelnemers. Uiteindelijk kwam de jury naar buiten met de uitslag. De winnaars werden op de foto gezet en de grote proeverij kon beginnen; hier werd gretig gebruik van

gemaakt! Een fantastische afsluiting van de stemperiode. Nog maar een paar dagen te gaan en dan breekt het uur van de waarheid aan!

Een delegatie van bestuur, molenaars en vrijwilligers vertrok op 7 oktober naar het Stoomgemaal in Wormer. De spanning werd er nog even ingehouden. Eerst een aantal speeches, maar dan eindelijk om 14.30 uur de uitslag. Nummer vier werd bekend gemaakt, ... een zucht van opluchting toen nummer drie, weer een zucht. Het moment suprême kwam dichterbij, de overgebleven molens mochten het podium op komen en een grote goudkleurige envelop verscheen, nog

weer een praatje, hoe spannend kon het nog worden en dan eindelijk de onthulling: Molen De Zwaluw heeft de hoofdprijs!! 50.000 euro, een enorm gejuich steeg op, wat waren we hier blij mee. Alle spanning en vermoeidheid waren weg. Er werden tv opnames gemaakt live interviews met diverse kranten en een interview rechtstreeks in de uitzending van radio Oost, het was geweldig! Iedereen die op De Zwaluw, onze molen, heeft gestemd heel, heel hartelijk bedankt! Even uitrusten en dan weer verder want we waren ook genomineerd voor de Dik voor Elkaar prijs van Univé. Ook hier een positief resultaat; dit

keer niet de hoofdprijs maar een goede tweede prijs.

Als klap op de vuurpijl viel de dag daarna de brief van de provincie op de mat met het fantastische nieuws: De Zwaluw krijgt subsidie! Dit betekent dat de restauratie kan worden gestart! Het WiekenActieComité wordt opgeheven en de Bouwcommissie in het leven geroepen. Deze Bouwcommissie zal de komende maanden hard aan het werk moeten. In de volgende Nieuwsbrieven zullen ze de vrienden op de hoogte houden van de voortgang van de restauratie.

Attie Gysen

Restauratieopdracht Korenmolen De Zwaluw Hasselt getekend

Op vrijdag 2 december hebben voorzitter Jan van der Stege en secretaris Anke Sterk van het molenbestuur de restauratieopdracht getekend. Molenbouwer Vaags uit Aalten gaat

op 1 maart 2017 aan de slag en als alles volgens planning verloopt, is de restauratie op 1 juli voltooid.

De medewerkers van de molen organiseerden in 2016 tal van activiteiten onder andere de RabobankClubkasCampagne en Fietsen voor de molen door de Rotary. Al deze activiteiten leverden De Zwaluw de hoofdprijs op van 50.000 euro! Bij de Dik voor Elkaar Prijs van Univé won de Hasselter molen de tweede prijs van € 7.500,-. Als klap op de vuurpijl kwam eind november het fantastische nieuws dat de provincie Overijssel dit jaar de subsidieaanvraag heeft gehonoreerd. De restauratie kan nu dus van start.

De gemeente Zwartewaterland kan weer trots zijn op De Zwaluw die sinds 1786 op de kop van de Stenendijk staat en al eeuwen het silhouet van Hasselt bepaalt. Met deze restauratie zal De Zwaluw nog lang behouden blijven voor volgende generaties.

Overijsselse Molendag 2016

MOLEN WINDLUST TE RADEWIJK

In tegenstelling tot vele andere jaren was het op de 10e september prachtig weer. Zelfs zo mooi dat er nauwelijks of geen wind was om de molen te laten draaien. Voor velen dus kortemouwweer. Zoals wel bekend wordt de Overijsselse Molendag jaarlijks op een andere molen in de provincie officieel geopend. De organisatie wordt dan gedaan door Stichting de Overijsselse Molen. Dit jaar was de keus gevallen op molen Windlust te Radewijk in de gemeente Hardenberg. De keus voor de opening van deze molendag kwam door het feit dat molen Windlust in het achterliggende driekwart jaar grondig was gerestaureerd. Ook het gebruik van de molen in combinatie met de bakkerij is niet alledaag, welke zeker aandacht mag krijgen. Naast het bijzondere gebruik van de molen is de molen zelf ook behoorlijk bijzonder. (zie kader) De molen en bakkerij worden gehuurd door de Baalderborg Groep, een zorginstelling met meerdere woon en werklocaties.

Onder leiding van een beroepsmolenaar en een professionele bakker wordt, met hulp van een 8-tal mensen met enige beperking, brood gebakken voor gebruik in locaties van de groep en bewoners van Radewijk en omgeving. Voor deze opening, en natuurlijk een speech, worden traditiegetrouw de Provinciale Gedelegeerde voor Cultuur, een vertegenwoordiger van de gastgevende Gemeente en de voorzitter van de molenstichting in deze de Baalderborg Groep, uitgenodigd. Na vijf jaar acte-de-presence gegeven te hebben was mevrouw Hester Maij jammer genoeg verhinderd. Van het Hardenbergse College was burgemeester Peter Snijders met graagte present en van de Baalderborg groep directeur Martin Kirchner. Namens de organiserende Stichting was voorzitter Pieter van der Vinne aanwezig. Nadat genodigden en belangstellenden hadden rondgekeken op o.a. de kleine streekmarkt kon het officiële deel beginnen. Na een kort openingswoord door dagvoorzitter Ruud Roose (SOM) kreeg de heer Martin Kirchner als eerste het woord. Om te beginnen gaf aan dat hij niet over molens zou beginnen daar dit gevaarlijk kan zijn met zoveel deskundigen die hier rondlopen. "De Baalderborg Groep is een organisatie die zorg en ondersteuning levert aan ouderen en mensen met een

beperking. Wat wij daarin belangrijk vinden dat zij een goed leven hebben en daarbij hoort ook een goede daginvulling. Goede zorg bestaat ook uit begeleiding, goede huisvesting en goed werk. Ook als je een beperking hebt kun je werken en dan is het belangrijk dat het werk dat je doet er ook toe doet. Het liefst zagen wij al onze cliënten werken in het gewone bedrijfsleven, maar dat is moeilijk te organiseren. Daarom heeft de BBG een aantal werkbedrijven waar ook mensen uit de GGZ en reïntegratie instellingen werken."

Ook deze molen is een BBG werkbedrijf waar een 8-tal mensen werken. De BBG heeft deze molen gekozen om 2 redenen:

- Een positieve uitkomst nadat zij hun 'krentenbollenvolgsysteem' hadden toegepast om uit te zoeken of het haalbaar was.
- De molen zou in 2014 geen opvolger meer hebben gehad en op deze wijze kon de molen werkbaar behouden blijven. Na anderhalf jaar werken is de BBG tevreden en hoopt dat de capaciteit nog iets opgevoerd kan worden.

Bij aankondiging van burgemeester Peter Snijders begon al direct een plezierige discussie over het aantal molens dat Hardenberg heeft. Dit werd door de burgemeester gewon-

nen. De heer Snijders vertelde dat hij heel graag naar Radewijk wilde omdat dit mooie gebied het neusje van de zalm zou zijn. Kijkend op de gemeente kaart heeft het grondgebied een flinke neus naar het oosten en is zeker de moeite waard.

In dit gebied gebeuren allerlei leuke dingen m.b.t. toerisme, kunstgaleriën in huizen of activiteiten op boerderijen en natuurlijk de samenwerking van de BBG met de molen. Refererend aan de opmerking dat Hardenberg 5 molens heeft, voegde hij er aan toe dat er ook nog 3 molenstompen in de gemeente staan, hetgeen het totaal op 8 brengt. Hierop pleitte de dagvoorzitter dat de gemeente ook deze zou restaureren en daarmee Tubbergen (met 7 molens) voorbij zou streven. Samenvattend hoopt de heer Snijders dat dit alles bijdraagt aan meer bekendheid van dit gebied.

Als laatste spreker vertelde de heer Pieter van der Vinne dat mevrouw Hester Maij gekozen had om de verjaardag van haar echtgenoot thuis te vieren. Felicitaties gaan die kant op. Dat er door de Provincie flink was meebetaald aan de restauratie van molen Windlust stemde hem als voorzitter van de molenstichting zeer tevreden. Naast het geld dient er ook een geest te zijn om het erfgoed nu en voor de toekomst veilig te stellen. De Provincie neemt hiermee haar verantwoordelijkheid duidelijk serieus. Ook in de Cultuurnota van de provincie voor de komende 4 jaar is weer ruim aandacht voor Cultureel erfgoed en monumenten. Dat molen Wind-

lust weer kan blijven draaien past prima in het streven van Stichting de Overijsselse Molen, het maaltvaardig houden van zoveel mogelijk molens. Rond deze molen en alle

andere molens in de Overijssel is de geest van betrokkenheid en vrijwilligheid van groot belang en is zeker aanwezig. Van de Vinne wenst alle aanwezigen en alle molens een even zonnige toekomst als het weer van deze dag.

Na al deze woorden klimmen de sprekers en de fotografen naar de stelling om in samenwerking de vang te lichten en het gevlucht in beweging te zetten. Weer terug beneden kregen de genodigden tijdens een rondleiding door de bakkerij uitleg van de bakker, hoe het werken met de clienten van de BBG wordt vorm gegeven. Steeds gericht op hetgeen ze al kunnen, en waar ze zich

eventueel verder kunnen ontwikkelen. Met koffie en een heerlijke koek uit de bakkerij werd het officiële deel afgesloten.

Ruud Roose

Een bijzondere oude molen

In 1861 liet Jan Antonie van Housselt een molen bouwen in Radewijk. Toen hij op 3 december 1868 door verdrinking om het leven kwam werd de molen verhuurd buiten de molenaarsfamilie. Juli 1877 brandde de molen af na waarschijnlijk blikseminslag. Van de verzekeringsgelden kocht de molenaar een ruim 100-jarige oude oliemolen, en wel de molen van Draaijer te Oosterhesselen in Drente. Deze molen werd op 7 boerenwagens naar Radewijk getransporteerd en daar als korenmolen opgebouwd. In 1907 werd de molen aangekocht door Jan Antonie ter Voorde, een kleinzoon van de 1e molenaar. Na een roedebreuk in 1937 werd een nieuwe roede gestoken dat is de unieke Gorter roe. Tot op heden is de molen in de familie gebleven, omdat de laatste molenaar Johan Nijeboer met een ten Voorde is

getrouwd. Bij het naderen van molen Windlust lijkt deze 'gewoon' op een stellingkorenmolen. Niets is minder waar, want de molen is eigenlijk een beltmolen. Bij een beltmolen staat de molen op een verhoging, natuurlijk of kunstmatig, in het land om windvang te verbeteren. Bij de natuurlijke belt is de toegang tot de molen een trap naar de molen langs de belt. De wieken gaan dan vlak over het gras op de belt net als bij de Grondzeiler (zie Besthmener molen). Bij de kunstmatige belt is de aarde opgeworpen tegen de onderbouw in plaats van een dure stelling te bouwen. De toegang tot de molen is dan via de aanwezige baanderdeuren in de belt. (zie Anermolen). Bij molen Windlust is een deel van de belt vervangen door bedrijfsruimte en is er een houten stelling aangebracht vlak boven de belt. De molen is dus een kruising tussen belt en stellingmolen. Dat kan je dus echt bijzonder noemen.

Gorter Roede

Zoals u wellicht in een vorige editie van Wiek en Rad heeft kunnen lezen, is Molen De Windlust te Radewijk afgelopen jaar gerestaureerd en onlangs opgeleverd. Er wordt weer volop met de molen gemalen.

Een belangrijk onderdeel van de restauratie was het in goede staat brengen van het gevluht, oftewel de geklonken plaatstalen molenroede. Tijdens de planfase was gebleken dat het plaatstaal van de roede, ter plaatse van de molenaskop dunner was geworden door corrosieaantasting en er was een scheur zichtbaar. Een gevaarlijke constatering omdat in het middenstuk grote krachten komen. In den lande zijn roede breuken in het verleden voorgekomen, met alle gevolgen van dien. Dit artikel gaat over de geschiedenis, de aanpak en restauratie van deze voor Overijssel bijzondere molenroede.

Achtergrond

In hoofdlijnen is het gevluht van een molen doorontwikkeld van volledig uitgevoerd in hout, naar geklonken roeden en later gelaste roeden. De laatste recente ontwikkeling in molenroeden is de montageroede, die volledig gedompeld kan worden in een zinkbad.

De molen De Windlust heeft nog één geklonken molenroeden, gefabriceerd door de firma D.E. Groter uit Hoogezand. In vaktermen ook wel een Gorter roede genoemd. Het bedrijf had in Hoogezand de eerste staalgietery van Nederland en vertegenwoordigden sinds 1924 de bekende Deutz motorenfabriek uit Keulen en later ook die van Schat David in Utrecht en P. van Thiel in Beek en Donk. Vlak na de tweede wereldoorlog heeft het staal en constructiebedrijf voornamelijk in het noorden van Nederland molenroeden gemaakt en geleverd. Een kenmerkend detail van deze roede is dat het beschikt over een biljoening en een omgezette achterplaat. Echter de omgezette achterplaat zien we bij de roede van Radewijk niet terug, wat vermoedelijk duidt op een doorontwikkeling of een nieuw model.

Offerte en prijspeil

Uit de familiearchieven van Johan ter Voorde zijn de originele aankoop facturen en correspondentie aanwezig. Molenmaker H.J. Hubert uit Coevorden bestelde voor de familie ter Voorde twee stalen molenroeden. Deze kostte op 30 oktober 1950, af

fabriek 1756,- gulden per stuk. Met daarbij de volgende aanbeveling: *“Wij merken hierbij op, dat wij de roeden zouden leveren in geklonken uitvoering, terwijl wij ene garantie kunnen geven van 5 jaar onder voorbehoud, dat de roeden goed onderhouden worden, door deze ieder jaar te meniën, onder beleeftde aanbeveling.”*

Dat de familie ter Voorde dit advies ter harte heeft genomen blijkt wel uit het feit dat een van deze roede de tand des tijds goed heeft doorstaan. Geregeld werden de roeden van Radewijk doorgesmeerd met een verblik vol afgewerkt dieselolie dat werd rond geslingerd. Een beproefde methode zo blijkt na ruim 66 jaar.

Klaarblijkelijk waren de roeden nog niet bij de firma besteld op 3 november 1950. Men deelde vriendelijk mee dat de offerte gestand bleef tot 12 november.

“Hierdoor delen wij u mede, dat wij gedwongen zijn door hogere materiaalprijzen en andere omstandigheden onze prijzen voor de stalen molenroeden met 10% te verhogen, zulks met ingang van 12 november a.s. Wenst u derhalve van onze aan u toegezonden offertes nog gebruik te maken, zo gelieve u er voor te zorgen, dat de bestelling voor 12 november a.s. in ons bezit is. Bij afgifte van nieuwe offertes wordt deze verhoging direct toegepast. Wij verzoeken u beleeft, van het vorenstaande goede nota te willen nemen en tekenen, Hoogachtend D.E. Gorter.”

In 1964 kwam de ingrijpende restauratie van Molen Radewijk gereed en de molen was in oude luister hersteld. Op archieffoto's zijn de nieuwe roeden van Gorter te zien. Molenaar Jan Antonie ter Voorde (1885 – 1974) bepaalde destijds de richting van de

nieuwe roede in de molenaskop. "De nieuwe roede moest zuiver op de plaats lopen." Het plaatsen van de roeden was destijds een enorm karwei, zonder hijskraan, van onderaf doorsteken met enkel de beschikking over kettingtakels. Omdat bij de restauratie om slechts één roede ging, heeft de redactie aan Johan ter Voorde gevraagd naar de 2e roede. De buitenroede, een gelast exemplaar van Buurma uit Oude schans, is in 1987 geplaatst omdat 1 Gorter-roede was afgekeurd. Deze is toen met fokken uitgerust.

Nu ruim 50 jaar later, in 2016 is de molen wederom in oude luister hersteld. Molenaar en eigenaar Johan Nijeboer stond samen met Eelco Ekker voor andere grote uitdaging. Hoe restaureren we deze roede op de juiste wijze. Hoe behouden we haar detaillering, haar rijke cultuurhistorie en waarborgen we de veiligheid. Een zoektocht naar de juiste restauratie aanpak was begonnen.

Na demontage van de roede, werd deze eerst naar een straal bedrijf gebracht om hem volledig te ontdoen van alle oude verflagen. Na het stralen kon de boordeling plaats vinden. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Provinciale adviseur en molenmakers Hans en Vaags, werden in dit proces betrokken. Gezamenlijk is er een plan van aanpak ontstaan die als basis diende voor de restauratie.

Een eerste algemene indruk was goed

Verrassend om te zien was dat het onderhoud door de familie met afgewerkte olie goed gewerkt had. De roede was aan de binnenzijde nagenoeg niet aangetast. Enkel een laagje vliegroest, niet noemenswaardig. "De roede verkeert in een zeer goede staat, de doorlopende hoeklijnen zijn allen intact en uiterst gaaf van conditie. De plaatdikte welke de Firma Gorter gebruikte was 6 mm. Bij de askop is dit plaatselijk enkel weggeroest tot 4 mm."

Ter plaatse van de molenaskop – het middenstuk stond het er slechter voor. Op meerdere plekken was de plaat dunner geworden en er was een scheur zichtbaar. Al snel stond vast dat het middenstuk vernieuwd diende te worden.

"De aanpak is om de plaatdikten bij de askop - 4 zijdig te versterken met 8 mm platen. Deze worden geklonken aan de buitenplaten welke blijven zitten. De bovenplaat wordt aan een zijde geheel los gemaakt om het klinken mogelijk te maken. (van binnen naar buiten)"

Opnieuw een enorm karwei

Om het middenstuk van de molenroede te bereiken kon men niet simpelweg dit slechte stuk eruit slijpen en daarvoor in de plaats een nieuwe plaat lassen. Omdat de roede uit klinkwerk bestaat kan een moderne las voor spanningen in metaal zorgen waardoor scheurvorming niet is uit te sluiten. Restauratie moest dus in klinkwerk worden uitgevoerd.

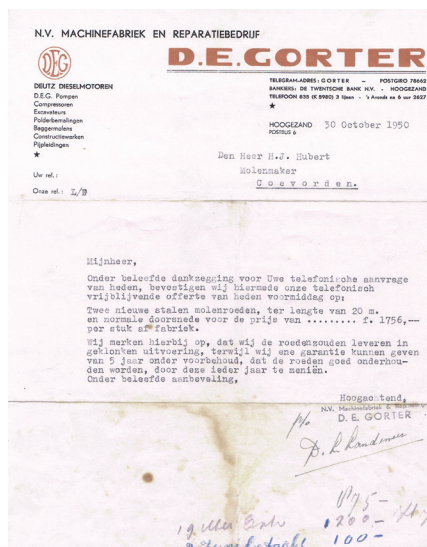
Om bij het middenstuk te komen heeft de molenmaker Vaags de bovenplaat van de roede tot het midden los moeten halen. Alle aanwezig klinknagels werden doorboord om de plaat af te nemen. Na reparatie is dezelfde bovenplaat weer middels klinkwerk terug geplaatst.

Dat was nog niet zo eenvoudig omdat bij klinken een nagel tegen het gloeien aan verhit moet worden en dan zodanig geklonken moet worden dat de hoeklijn en de bovenplaat weer

goed aan elkaar vast komt te zitten. Bij vlakke plaat is er dan te weinig ruimte om er bij te komen. Zelfs niet met een lange tang. De nagel moet tijdens het klinken tegen gehouden worden.

Na elke serie klinknagels moest de bovenplaat opnieuw gezet worden. Dat zetten dient ook zorgvuldig te gebeuren omdat er anders opnieuw scheurvorming kon ontstaan. Vaags heeft de restauratie van deze roede vakkundig en zorgvuldig verricht. Dankzij deze zorgvuldige aanpak is de unieke Gorter roede behouden en kan weer lang in de molen gebruikt worden. De historie en het vakmanschap van toen en nu, wordt op deze wijze doorgegeven. Op naar de volgende 50 jaar!

Eelco Ekker
Molendeskundige
tekst en foto's: Eelco Ekker
Offertes, correspondentie D.E.
Gorter – Familie archief Johan
Nijeboer
Artikel 1964 - Familie archief
Johan Nijeboer

‘Marieke van de watermöl’ bij Bels gepresenteerd

Je zult maar met je gezin gezellig in een restaurant aan de pannenkoeken zitten of met je kersverse verloofde een wijntje drinken bij de open haard en ineens midden in een boekpresentatie van een uitgever terecht komen! Dat dit niet slechts denkbeeldig is bleek zondagmiddag 4 december toen de gasten van restaurant Watermolen Bels van het ene op het andere moment in de boekpresentatie van uitgeverij Twentse Media (UTM)- samenwerkingspartner van Oudheidkamer Twente- verzeild raakten.

Willem Bulter- bestuurslid van UTM- bood het eerste exemplaar van de streekroman ‘Marieke van de watermöl’ van oud- TC Tubantia-journalist Peter van der Molen aan de voorzitter van de Stichting de Overijsselse Molen (SOM) Pieter van der Vinne aan en aan Bert Kuiper, secretaris van de Jan Jansstichting.

Dat het eerste exemplaar aan de preses van de SOM werd aangeboden heeft alles te maken met het feit dat deze stichting in 1957 de zwaar in verval geraakte molen heeft aangekocht en uiteindelijk bijna van de grond af (zie foto) weer heeft laten restaureren. Ongeveer 20 jaar geleden is het hele complex in handen gekomen van Landschap Overijs-

sel. De restauratie zelf werd uitgevoerd onder architectuur van de bekende Almeloë architect Jan Jans, deskundige in de Saksische bouwkunst. Zowel Van der Vinne als Bulter benadrukten het feit dat Van der Molen zijn grote kennis van de molenwereld heeft gebruikt om een helder beeld van het leven en werken rond die molens te belichten.

“Het is goed dat mensen als Van der Molen maar ook de vele andere vrijwilligers zich inzetten voor het behoud van ons cultureel erfgoed, want daarin zijn vele waarden opgesloten die ons nu ook nog tot voordeel kunnen strekken”, aldus Van der Vinne

De huidige pachter Martin Bels- ook alweer de vijfde generatie- dankt het aan zijn overgrootvader paardenhandelaar Jannes Bels dat hij dit jaar het feit kan vieren dat er precies honderd jaar een ‘Bels’ op de van oorsprong papiermolen zit. Jannes kocht in 1916 de molen van de vijfde generatie Bent Meijer, de familie die in 1727 de molen heeft laten bouwen.

De streekroman speelt zich af in het dal van de Mosbeek van honderd jaar geleden. Van der Molen- die in de jaren '80 en '90 in dit gebied als journalist werkzaam was- heeft de

vele tradities die toen nog in gebruik waren geïnventariseerd en daar omheen zijn roman geschreven waardoor dat rijke erfgoed op een toegankelijke manier voor de huidige en toekomstige generaties bewaard kan blijven. Omdat dit ook een van de drijfveren van UTM is

vonden beide partijen elkaar met betrekking tot het uitgeven van deze roman die een meerwaarde heeft gekregen doordat de Jan Jansstichting de auteur toestemming heeft gegeven zijn boek met tekeningen van de architect te illustreren. Dat de auteur daarbij twee rivaliserende watermolens als decor heeft genomen is niet zo verwonderlijk gezien het feit dat hij de afgelopen 30 jaar al honderden artikelen over molens heeft geschreven.

Voordat de beide geliefden uit deze plattelandsversie van Romeo en Julia elkaar in de armen kunnen sluiten passeren onder meer de Nachtwacht, het pléren, het vlöggelen, het paasstaak slepen, de Pinksterbruid, de brooddeling, kloot-schieten, schuttersfeest, St. Joapikstied, de varkensslacht, en begrafenis de revue met de bruiloftviering als happy end.

Dat daarbij eerst de nodige weerstand moest worden overwonnen had vooral te maken met het feit dat de dochter van de ene molenaar uit een goed 'rooms' nest kwam en de zoon van de andere molenaar van protestantse komaf was. Ook toen gold al 'Twee geleuve op een kussen, doar slop de duvel tusken'.

Na afloop werden de bezoekers van restaurant Watermolen Bels in de gelegenheid gesteld het boek te kopen. Desgevraagd werden de boeken- door Van der Molen gesig-neerd. Het 184 pagina's tellende boek is in de boekwinkel te koop- ISBN 978-90-71517-49-5 of te bestellen op www.uitgeverijtwentsemedia.nl.

Peter van der Molen

Streekroman 'Marieke van de watermöl'

Als twee watermolens op dezelfde beek zijn aangewezen, dan ontstaan er vaak binnen de kortste keren fricties en zijn de molenaars niet elkaars collega's maar elkaars concurrenten. Met name als een stroomopwaarts werkende molenaar het met de afspraken over het stuwen niet te nauw neemt. Stroom-afwaarts ontstaat dan een tekort aan water voor de molens die daar op zijn aangewezen en stroomopwaarts komen landerijen van aanliggende boeren onder water te staan. Als dan uitgerekend de zoon van de ene molenaar verliefd wordt op de dochter van de andere dan laten de problemen niet lang op zich wachten. Het wordt er al helemaal niet beter op als de dochter van goed katholieke huize is en de jongeman van protestantse afkomst.

Voldoende ingrediënten voor een roe-rige romance in het Twentse molen-landschap van een eeuw geleden toen de laatste papiermolen het niet langer kon bolwerken en omgebouwd werd tot korenmolen... Deze moderne Julia en Romeo variant loopt als een rode draad door de streekroman 'Marieke van de watermöl' maar vormde niet de aanlei-

ding tot het schrijven van deze roman. Het langzaam verdwijnen of in verge-telheid raken van veel oude tradities met name op het platteland vormde de voornaamste reden. De jonge genera-tie en de import tukkers hebben van veel van die tradities en gewoonten nog nauwelijks weet en dat zal in de toekomst alleen maar erger worden. In woordenboeken en naslagwerken is veel van dat alles terug te vinden, maar dat is geen leeslectuur voor de door-snee burger. Voor deze streekroman zijn al die tradities eerst in een chrono-logische volgorde gezet en vervolgens zijn zij ingepast in de levens van de hoofdrolspelers in dit drama dat in tegenstelling tot de oorspronkelijke Ro-meo en Julia wel een happy end kent. Voor alles tot een goed einde is geko-men gebeurt er wel van alles, komen

de tegenstellingen tussen katholiek en protestants aan de orde met name als de pastoor en de dominee zich ermee gaan bemoeien. Een molenbrand, een zelfmoord, een molenaar die dodelijk verongelukt onder een molensteen zijn verantwoordelijk voor dramatische ontwikkelingen die zich 180 pagina's lang afspelen tegen het decor van het teloor gaan van de papierindustrie in het Dal van de Mosbeek in de driehoek Tubbergen- Ootmarsum - Denekamp. Schetsen van de Almelse architect en kenner van de Saksische bouwkunst Jan Jans completeren het beeld.

De streekroman 'Marieke van de wa-termöl' is bij de boekhandel te bestel-len (ISBN 978-90-71517-49-5) en via de webside van de uitgever Twentse Media op: www.uitgeverijtwentsemedia.nl.

Donateurs van de SOM, dus lezers van Wiek en Rad, kunnen via prvdmolen@gmail.com ook recht-streeks bij de auteur bestellen en ontvangen dan een korting van 25 % op de winkelprijs van € 14.95 excl. verzendkosten, totaal € 15.25. Na overmaking op rek.nr. NL88 INGB 0000 9333 22 met duidelijke adresvermelding wordt het boek dan toegezonden.

Weidemolens in Overijssel

De laatste jaren is er een toenemende belangstelling voor het kleinste type watermolen: de weidemolen. Ook in Overijssel geen onbekend fenomeen maar dan vooral de stalen variant. Maar sinds kort draait er een houten waterweidemolen in de noordoosthoek van de provincie.

Ondergeschoven kind

Binnen het Nederlandse molenbestand zijn weidemolens altijd een ondergeschoven kind geweest. Bij het samenstellen van de provinciale molenboeken maar ook in de landelijke molendatabases werd als grenswaarde meestal een vlucht van zo'n 8 m aangehouden. Alleen de grotere windmolens kregen een plek. De kleinere exemplaren zoals de klassieke houten weidemolens maar ook de latere stalen windmotoren vielen af. Niet helemaal onbegrijpelijk: van dit soort kleine boerenmolens was vaak weinig bekend. Ze stonden vrij afgelegen, werden nog wel eens verplaatst en wat betreft documenten, rekeningen en tekeningen was er meestal nauwelijks informatie voorhanden.

De laatste jaren is er gelukkig meer belangstelling voor deze categorie. Op initiatief van de Noord-Hollandse Molenfederatie is in die provincie een inventarisatie uitgevoerd naar de nog overgebleven weidemolens van hout en staal. Er blijken er nog ca. 400 te zijn die geheel of gedeeltelijk functioneren, maar het behoud ervan staat duidelijk onder druk. Om eigenaren van deze molens te ondersteunen is een Weidemolenfonds opgericht om molentjes op te knappen en te onderhouden.

Hoe zit het binnen Overijssel?

Een korte zoektocht in de Nationale Molendatabase leert dat er binnen onze pro-

vincie van zo'n 33 exemplaren in enige vorm iets gedocumenteerd. Hiervan zijn er slechts 10 stuks overgebleven, want gaat het om verdwenen molens of restanten. Wat betreft type valt op dat het meestal windmotoren zijn. Een overzichtje:

- 1x grote windmotor (Wijhe);
- 4 x middelgrote windmotor (Raalte, Kalenberg, Giethoorn, Enschede);
- 3 x windmotortje (Rouveen, Zwartsluis, Wanneperveen);
- 2 x bosmanmolentje (in 2014 geplaatst in natuurgebied bij de Krim).

Ongetwijfeld is er het nodige over het hoofd gezien. In zijn boek 'Overijsselse windmolens van toen en nu' noemt Gerard Vardijk diverse andere molentjes bijvoorbeeld bosmanmolentjes bij Luttenberg, Sint Jansklooster en Zwartsluis en een houten 'aanbrengertje' in Wanneperveen. Over de 'open' boerenmolens op het Kampereiland is geen informatie te vinden in de database. Ook is bekend dat een afgedankte Zaanse weidemolen (een zogenaamde REM halfautomaat) verscheept is naar de Krim om daar opnieuw te worden opgebouwd. Het lijkt een goed idee om in het kielzog van Noord Holland ook hier de aandacht eens te richten op de bestaande en verdwenen weidemolens. In ieder geval zal binnenkort een net nieuw gebouwde klassieke houten weidemolen worden toegevoegd. Deze

draait in Ane in de noordoosthoek van de provincie.

Het klassieke model weidemolen

Het klassieke model houten weidemolen is rond het midden van de 19e eeuw ontwikkeld door twee Zaanse molenbouwers, de heren Hendrik Verdonk en Cornelis Koeter. Het was een klein – op een wipmolen gelijkend – windmolentje voor de bemaling van stukken drassig land. De vlucht van het wiekenkruis varieerde van 3 tot 6 m. Kleine bemalingsmolentjes waren toen niet onbekend, maar het nieuwe in de vinding van deze molenbouwers was het opvoermechanisme de zgn. 'roerom'. Dit was een houten waaier die draaiend in een kuip het water zo'n 60 cm kon opstuwten. De 'roerom' is in feite de voorloper van de centrifugaalpompe. De molen was uitermate geschikt voor het bemalen graslanden in het veenweidegebied en lager gelegen delen van polders.

Naast het bijzondere opvoermechaniek verschilt de houten weidemolen op meer punten van de wipmolen (en spinnekop). Wat het meest in het oog valt is de houten windvaan die de windmolen automatisch op de wind zet. In combinatie met houten schotten die vastgemaakt werden op het hekwerk kon de molen daarmee dagenlang zonder toezicht malen. De keerzijde van de medaille was dat de zelfkruierende weidemolen bij harde stormachtige wind nog wel eens aan de haal ging met schade tot gevolg. Vanaf de jaren dertig van de vorige eeuw werd de houten weidemolen langzaam verdrongen door ijzeren 'schrikmolentjes' – kleine windmotoren die minder onderhoud vergden, wat efficiënter konden malen

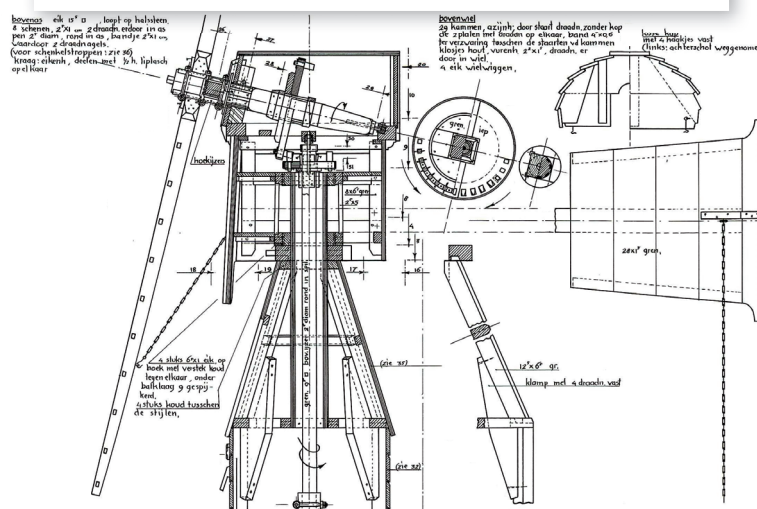

en bovendien stormbestendiger waren. Belangrijke leveranciers waren onder andere de firma Bosman uit Piershil en de firma Bakker uit IJlst. Ook dit type molentjes valt tegenwoordig onder het brede begrip weidemolens. Dat de ijzeren variant de nodige weerstand opriep, is niet verwonderlijk en na de 2e wereldoorlog werd geprobeerd de houten weidemolen weer 'nieuw leven in te blazen' door verbeteringen door te voeren. De 'verbeterde' weidemolen van de firma REM had bijvoorbeeld een betonnen put en kuip, beter gelagerde assen uitgevoerd in ijzer en een soepeler draaiend bovenhuis op kogellagers. Door wiekverbetering waren de houten schotten niet meer nodig en bij storm zette de molen zichzelf uit de wind door een wegklappende staart. Om kosten te besparen (een gemonteerde molen kon al voor 750 gulden worden aangeschaft!) werd helaas ook het nodige op de vorm en uiterlijk bespaart. Veel van de oude franje ging verloren: in plaats van een sierlijk gepotdekselde kap kwam er bijvoorbeeld een rechte zinken gebogen plaat.

Nieuwe houten weidemolens

In Ane (noordoost Overijssel) staat sinds enkele maanden een houten weidemolen te draaien – klassiek model maar wel nieuw gebouwd. Nog niet geheel compleet – de put met waaier is (nog) niet aanwezig – maar wel draaivaardig met as en koningspil. Het idee om zelf een windmolen te bouwen borrelde al sinds mijn molenaarsopleiding in het begin van de jaren zeventig toen ik met leermeester Jo Vooren – technisch adviseur van

de vereniging de Zaanse Molen – een dagje doorbracht op zijn eigen industriemolentje de 'Jonge Dirk' in Zaandijk. Sindsdien heb ik zelf veel 'getimmerd' aan het gaande werk en maalinrichting in de windmolens die ik onder mijn beheer had maar de gedachte om een complete windmolen te bouwen bleef knagen. Het terugbouwen van een houten weidemolen leek me een haalbare optie.

Detail tekening Sipman

Uitgangspunt voor de bouw zijn geweest de schitterende, gedetailleerde opmeettekeningen die Anton Sipman heeft gemaakt van twee weidemolens. In 1938 heeft hij een 'aanbrengertje' uit de Dorregeesterpolder in Akersloot gedocumenteerd die in 1923 door molenmakersfirma Poland nieuw was gebouwd. Vlucht 5,60 m – overbren-

ging 29:15 – opvoerhoogte 65 cm en een waterverplaatsing 2,4 m³/min. De andere molen die in 1945 werd opgemeten was een weidewatermolen uit de omgeving van Uitgeest. Vlucht 5,40 m – overbrenging 22:8 – opvoerhoogte ca. 65 cm. Op tekening zijn alle facetten van de twee molens tot in het kleinste detail vastgelegd. Mijn bedoeling was deze informatie van beide molens te transformeren in

een eigen ontwerp voor een weidemolen met een vlucht van 4,30 m. Het zondermeer verkleinen van de maatvoering was daarbij geen optie omdat niet een schaalmodel maar een full-size weidemolen voor ogen stond. Het aantal hekkenlatten per end is bijvoorbeeld verlaagd van 10 naar 8 stuks om de normale tussenafstand te handhaven. Tijdens de voorbereiding bleek dat juist bij dit soort

kleine windmolens de maatvoering zeer nauw sluit. Een graad afwijking in de stapeling van de bovenas leidt er toe dat andere onderdelen niet meer passen – een diepere zeeg in het hekwerk heeft direct gevolgen voor het ontwerp van de kap. Maar juist door die kleine marges ontstaat de fraaie vormgeving.

Natuurlijk was het op ondergeschikte punten noodzakelijk om af te wijken de

documentatie van Sipman. De profilering van het houten beschot was bijvoorbeeld niet langer verkrijgbaar en is vervangen door een kraalmotief. Soms ook omdat andere opties – vooral materialen – beter leken. De houten bovenas is gemaakt van bilinga in plaats van eiken dat tegenwoordig voor dit soort krachten minder betrouwbaar is.

De 'machiniekamer'

Onder constructie

Bovenwiel en bonkelaar

De houten roeden zijn om dezelfde reden gemaakt van oregon pine en niet van grenen en voor taatsen in assen is roestvrij staal gebruikt. Maar het arduinen halssteentje is nog precies hetzelfde als Sipman optekende en de verbindingen in het geraamte van het bovenhuis en onderhuis zijn nog pen, gat en toognagels.

Een onderdeel dat enig reken/denkwerk vergde was de lagering van de bovenas met name het achterste lager. Door de relatief korte bovenas en het in krachtenverhouding zware wickenkruis heeft de as in de weidemolen de neiging tot opwippen. Om dit op te

vangen is er een gesloten houten (druk) lager gemaakt in de penbalk. Een stauwer vetpotje zorgt ervoor dat de boel hier gesmeerd kan worden. Niet gebruikelijk bij weidemolens is een vang. In de polder draaide de molentjes vrijwel altijd en konden met de staart uit de wind gezet worden. Toch is in deze molen een eenvoudige stalen bandvang toegevoegd die bediend wordt met een vangtouwje onder uit de kast. Om de molen wat eenvoudiger te bedienen is deze voorzien van zeilen en niet van de meer voorkomende schotten op het hekwerk. Het werkt uitstekend. De weidemolen is een echte

'snel draaier' en draait bij goede wind op gemak meer dan 300 enden per minuut.

Vanwege het laaggelegen waterpeil kan de molen op de huidige locatie helaas geen 'werk' doen. Dat was de reden om de molen vooralsnog niet uit te rusten met een (vaste) 'roerom'. Het is de bedoeling dat het opvoermecanisme in een 2e fase wordt gerealiseerd als de molen naar de definitieve plaats verhuist.

*Jan van der Veeke
Molentekeningen van Anton Sipman –
de Walburg Pers Zutphen*

Excursie Gilde

Het jaarlijkse uitstapje van het gilde van Vrijwillig molenaars in Overijssel op 24 september jongstleden voerde ons een aardig eindje Duitsland in. Dat was dus vroeg opstaan. De bus vertrok om half acht uit Zwolle en pikte daarna in Hengelo de molenaars uit het oosten van de provincie op. Na een rit van ruim 2 uur (gerekend vanaf de opstapplaats in Zwolle) kwamen we aan bij de rosmolen in Oberbauerschaft (Hüllhorst).

De rosmolen dateert uit 1797 en behoort bij een grote boerderij die sinds 1570 in familiebezit is van de familie Meyer zu Kniendorf. De boerderij is steeds via de mannelijk afstammelingen overgegaan tot de huidige boer en eigenaar. Nog steeds familie Meyer zu Kniendorf.

We werden hartelijk verwelkomd en vergast op de heerlijke Duitse (zelfgebakken) koeken en koffie. De dochter kon niet nalaten ons als steek onder water te herinneren aan de koekjes die wij bij de koffie presenteren. Na onze magen goed gevuld te hebben konden we de rosmolen bezichtigen waar ondertussen een paard was ingespannen die de molen ook daadwerkelijk liet draaien. De molen is gesitueerd in een achtkantig gebouw naast de boerderij. Een rad (kammenwiel) met de doorsnee van ca 10 meter en omtrek van ruim 32 meter hangend aan 16 schoren kon worden aangedreven door maximaal 6 paarden. Dit kammenwiel drijft een vlasbeukwerk aan met drie stampers. Onder deze stampers werden de bosjes met vlas

gelegd en zo gebroken. Al het houtwerk van deze molen kwam uit de directe omgeving. Aan de wand werd aan de hand van foto's het hele proces van vlas tot linnen uitgebeeld. Een arbeidsintensief en stoffig karwei. Tot 1920 werd deze molen gebruikt, daarna raakte de molen, voornamelijk door de opkomst van katoen in ongebruik. Sporadisch werd nog wat vlas gebroken. In 1985 werd deze grootste rosmolen van Westfalen weer in bedrijf genomen. In een aanbouw is in 1810 een koppel stenen als korenmolen, ook aangedreven door de rosmolen, geplaatst. Het Landeskreis geeft voor het onderhoud van dit monument financiële ondersteuning.

Daarna bezochten we de Ostenwalder Ölmühle, een leuk watermolentje op een idyllische plek in het Wildpark Diedrichsburg aan de Oldendorfer Mühlenbach in Oldendorf. De molen is gebouwd in 1750 als bijgebouw van het Huis

(Gut) Ostenwalde. Gert Möller en Dirk Ruschitzka herstellen en onderhouden zo goed als mogelijk dit mooie watermolentje. Aan het eind van de tweede wereldoorlog speelde het naastgelegen Huis Ostenwalde een historische rol. Hier was het hoofdkwartier van Montgomery gevestigd. Omdat er ook een tijdelijk vliegveld was gemaakt was er ook een minutieopslagplaats. De niet gebruikte munitie werd na het beëindigen van de oorlog in de molenkolk gedumpt. Het is voor te stellen dat het heel wat voeten in de aarde had om deze kolk weer munitievrij te krijgen! De molen heeft een waterrad van 3,20 meter doorsnede en een volledige inrichting als oliemolen. Er heeft ook een vlasbreek inrich-

Links Gert Möller, rechts Dirk Ruschitzka

ting in gezeten, maar die is voor 1800 al verwijderd. De beide vrijwilligers hebben een vereniging opgericht en beheren deze molen. Af en toe persen ze wat olie uit lijnzaad of walnoten. De laatste halte was het Graderwerk in Bad Rothenfelde. Graderen komt van

graduera wat stapsgewijs zuiveren betekent. In Bad Rothenfelde ontdekte men in 1724 een zouthoudende bron. Zout was toentertijd net zo kostbaar als goud, zodat de bisschop van die streek er een mooie bron van inkomsten in zag. Helaas was het zout een mengsel van te veel andere stoffen (zouten) en niet alleen het natriumchloride oftewel keukenzout. Dus zo niet te gebruiken voor het voedsel. Men bouwde een “zuiveringsinstallatie” Een soort loods van ruim 400 meter lang en 10 meter hoog. Aan beide zijden bestonden de wanden uit bossen met sleedoorntakken. Men liet het zoute water langs deze takken naar beneden druppelen. De zouten die verwijderd moesten worden bleven aan de takken zitten en alleen de pekkel, ingedikt tot maximaal 24% (anders kristalliseert het uit) druppelde er onder uit en werd opgevangen en het water verder verdampt totdat men de vaste stof keukenzout overhield. Regelmatig moesten de takkenbossen vervangen worden omdat deze zwaar van de aangehechte zoutklompen werden. Vroeger was dat ééns in de 30 jaar, nu vanwege veiligheidsvoorschriften ééns in de 6 jaar. Op het Graderwerk werden in het begin van de 19e eeuw molens geplaatst om het zoute water op het Graderwerk te pompen, zodat het via kanaaltjes naar de bovenkant van de takkenbossen geleid kon worden en het weer naar beneden ging. De molens hebben tot 1922 dienst gedaan, daarna namen stoom en elektriciteit deze pompfunctie over. Nadat het zout niets meer waard werd, schakelde Bad Rothenfelde over op het gezondheidsaspect van zout water. Het werd een Kuuroord. In de tweede wereldoorlog voor zwakke kinderen uit het Ruhrgebied. Er lag een goede spoorwegverbinding in verband met de aanvoer van kolen voor het indampen van het pekkelwater. Na de tweede wereldoorlog is dat gezondheidsaspect verder gepromoot. Het dorp van ca 7000 inwoners kent 7 zeer vermaarde klinieken! Als je met je ogen dicht naast de wand met het neersijpelende pekkelwater loopt waan je je met deze

“zilte zeelucht” op het strand.

Het Gilde heeft met ondersteuning van Toine Zwitserlood een boeiende en gevarieerde excursie georganiseerd. De bezochte molens waren de lange reistijd meer dan waard

Sjaak Poot

Gildeavond te Vriezeveen

De thermometer dook, in de avonduren van 25 november, al bijna onder de 0 graden bij aankomst in Vriezenveen aan het Westeinde. Gelukkig was het in Fini's Hoeve warm en ook de koffie met speculaas, was lekker heet. De 43 aanwezige molenaars werden na de koffie verdeeld in 3 groepen omdat de avond bestond uit 3 verschillende interessante onderdelen en lokaties.

Ingedeeld in de rode groep mocht ik in de zaal blijven voor de lezing van Alexander Broekhuis over het 'pelproces' van gerst naar gort. Alexander heeft het hele proces van voorbereiding, opbouw en draaien van zeer nabij meegemaakt. In tegenstelling tot het, relatief makkelijke, vermalen van graankorrels tussen 2 stenen is dat bij het pellen van gerst totaal anders. Gerst moet voor menselijke consumptie juist heel blijven, doch slechts van de taaie omhulsels worden ontdaan. Dit pellen wordt met slechts 1 molensteen gedaan in een speciale pelkuip. Deze kuip is aan de binnenzijde bekleed met geperforeerde blikken platen waar de perforatie naar binnen is geslagen. De ruimte tussen steen en pelblik is slechts een aantal milimeters groot. De pelsteen heeft een hoge snelheid en het hierop gestorte gerst wordt met kracht tegen het blik geslingerd. Door de opgewekte luchtstroom van onder de steen blijft de gerst tussen de steen en het scherpe blik hangen, en worden door de ruwheid van de steen de vliezen van de korrel geschuurd. Na hele korte tijd wordt de gerst, door het openen van de

schuif, uit de pelkuip gelaten en wordt het daarna opnieuw op de steen gestort. Dit proces van schuren/slijpen wordt wel tot 6 keer herhaald om mooie 'parelgort' te verkrijgen. Niet alleen een arbeidsintensief werk, maar ook nog eens een zeer stoffige bezigheid. De foto met de 4 glazen potjes laat de verschillende stadia van bewerking goed zien.

Na deze interessante voordracht ging het met de auto naar de Leemansmolen zelf waar we de opengelegde pelsteen, en de hele kuipombouw, konden aanschouwen en vragen konden stellen aan de aanwezige molenaars van de Leemansmolen. Daarnaast is het altijd weer interessant om in/op een andermans molen rond te kijken. Na de molen goed bekeken te hebben, ging het terug naar het Westeinde waar we verwacht werden in het: Historisch museum van Vriezenveen. Hier wordt ons het verhaal verteld over de geschiedenis van het dorp Vriezenveen en de banden met Rusland en de Rusluie.

Het begon destijds allemaal in de armzalige boerenbedoe-ninkjes waar men een simpel weefgetouw had staan waar het verbouwde vlas, na bewerking, tot linnen werd verwerkt. Dit natuurlijk om iets bij te verdienen. Om een betere prijs voor hun goed te krijgen reisden Vriezenveners door het oosten van Europa tot in het nieuwe St. Petersburg van tsaar Peter de Grote.

De eerste Vriezenveners die naar Rusland reisden, vertrokken tussen 1720 en 1730 en waren handwerkslieden en wevers van beroep. Het is niet duidelijk op welke manier de eerste Vriezenveners naar St. Petersburg reisden. Het kan zijn dat zij zich in Terschelling of Lübeck aan boord van een schip begaven, het is ook mogelijk dat zij de hele reis over

land aflegden. De latere Vriezenveners reisden in ieder geval per huifkar en wel via de route Osnabrück, Braunschweig, Brandenburg, Berlijn, Koningsberg, Memel, Riga, Narva, St. Petersburg. Men deed gemiddeld drie weken over deze tocht.

Uit een goed bewaard dagboek van een 14-jarige jongman blijkt dat zijn gezelschap er slechts 14 dagen over had gedaan en onderweg 62 maal van paarden had gewisseld. In het begin reisden de Vriezenveners met hun goederen heen en weer en vonden zij onderdak in logementen. Later vond men het noodzakelijk om permanent ter plekke te zijn en kocht men winkelpanden, onder andere in de Gostiny voor aan de Nevski Prospekt, en woningen waarin iedereen gehuisvest was die bij de firma werkte. Het hele gezin verhuisde nu met het gezinshoofd mee van Vriezenveen naar de Russische hoofdstad. Toch bleef men regelmatig tussen Vriezenveen

en de stad St. Petersburg heen en weer reizen. Tussen 1775 en 1790 begon men in groten getale van Vriezenveen naar Rusland te reizen.

In de loop der jaren hebben een paar honderd Vriezenveners in Rusland gewoond. De Vriezenveners vormden daar een hechte gemeenschap door de gemeenschappelijke groepsbelangen, de gecombineerde reizen, het geloof en de onderlinge familiebanden. Het was echter wel zo dat de meeste Vriezenveners op latere leeftijd definitief naar hun geboortedorp terugkeerden. Ze konden daar hun laatste levensdagen slijten en genieten van de verworven rijkdom in prachtige villa's die zij voor zichzelf en hun familie hadden laten bouwen.

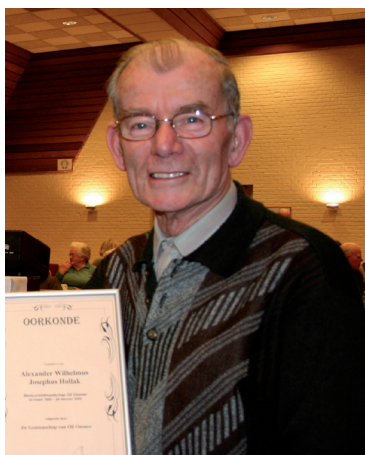
Na al deze interessante informatie tot ons genomen kwam ieder weer terug in Fini's hoeve waar met een frisje of een pilsje werd nagepraat .

Ruud Roose

In Memoriam - Lex Hollak

Oud brandweerman en oud molenaar Lex Hollak is op de dag van zijn 89-stige verjaardag overleden. Hollak, een geboren Ommer, was een bekend persoon in het wereldje van korenmolens en molenaars in Ommen. Voor zijn pensionering bij de gemeente Ommen - waar hij in de buitendienst werkte - was Hollak de contactpersoon van de Ommer molens en door de gemeente aangesteld als molenaar. Hollak verrichtte namens de gemeente niet alleen een groot deel van het onderhoud van de windmolens maar was ook de man die de molens regelmatig liet draaien. Niet om er meel mee te malen, maar gewoon omdat hij vond dat stilstand bij molens achteruitgang

is. Ook hielp Hollak de toen nog jonge molenaar Anton Wolters 'in het zadel' van molen De Lelie. Wolters wilde graag molenaar worden, maar was nog te jong en had nog niet de vereiste diploma's. En om de molen niet in an-

dere handen te geven draaide Wolters voordat hij zelf gediplomeerd molenaar was op de papieren van Hollak. Bijzonderheid was dat Hollak tot aan zijn overlijden zeer betrokken was bij het wel en wee van de Ommer molens. Vanaf het moment van het bekend worden van het overlijden van Lex Hollak stonden de molens in Ommen in de zogeheten rouwstand. De molenvieken waren op de Rooms Katholieke Kerk gericht waarbij de onderste wiek iets rechts van het midden stond. Deze zogeheten 'Molenseinen' worden vaker gebruikt voor mensen die nauw bij de molens zijn betrokken.

Harrie Woertink

Financiering van molenbehoud: Hoe zit dat bij de oosterburen?

Nederlandse molenaars en zeker bestuurders van molens of molenstichtingen hebben er vaak slapeloze nachten van: hoe hou ik financieel mijn molen draaiend? Dat is zeker het geval wanneer zich groot onderhoud aandient of zelfs een omvangrijke restauratie. En inderdaad, het bijeen sprokkelen van grotere sommen geld is geen eenvoudige opgave. Dat kost veel tijd, inzet, inventiviteit, doorzettingsvermogen en zo meer. Mij wordt wel eens gevraagd hoe dat in Duitsland zit: of het daar ook allemaal zo lastig is. En inderdaad, ook daar is het lastig. En wellicht troostend om te horen: zelfs nog een stuk lastiger dan in Nederland! En dat voor een land dat er economisch in Europa als een van de beste voor staat. Ik wil proberen een beeld te geven van de complexe Duitse situatie zonder al te veel in detail te treden en zal daarbij enkele molens uit het grensgebied als voorbeeld nemen.

Net als in Nederland begon ook in Duitsland ruim 100 jaar geleden het grote molensterven. Door de nieuwe technieken om maalstenen aan te drijven werden wind- en watermolens meer en meer overbodig. Veel molens vervielen of verdwenen of werden omgebouwd tot met motor aangedreven maalinrichtingen. Dit molensterven kreeg bij onze oosterburen vanaf 1957 nog een sterke impuls, toen besloten werd tot de vaststelling van een “Mühlengesetz” (molenwet). Doel was een gecentraliseerde vervaardiging van meel op poten te zetten via grote maalderijen. Kleine maalderijen, zoals de nog bestaande wind- en watermolens, werd een financiële compensatie geboden indien zij ermee op hielden. Deze wet zou verstrekkende gevolgen hebben: waren er in Duitsland aan het eind van de 19de eeuw nog 18.362 functionerende windmolens en 54.529 watermolens, een eeuw later waren er

nog maar 261 in bedrijf, vaak kleine molens bij afgelegen boerderijen en dorpen. Voor het totale molenbestand had dit alles dramatische gevolgen.

In Oost-Duitsland, de voormalige DDR, lag de situatie duidelijk anders. De economische ontwikkeling is daar veel moeizamer geweest en de verzorging van de bevolking met meelproducten bleef nog lang leunen op de aloude wind- en watermolens. Die werden in de loop der tijd vaak gemoderniseerd en omgebouwd, wat tot interessante ontwikkelingen heeft geleid zoals de uit de standerdmolens ontstane Duitse palltrock-molen. Of standerdmolens met een Bilau-gevlucht! Na de val van de muur en de Duitse eenwording kwam al snel ook in Oost-Duitsland de meelvoorziening in handen van de grote maalderijen. Het molensterven greep toen daar eveneens snel om zich heen.

In de laatste decennia van de twintigste eeuw is ook bij onze oosterburen het besef doorgedrongen dat er wat zou moeten gebeuren om te voorkomen dat er vrijwel niets zou overblijven aan wind- en watermolens. Beseft werd dat deze bouwsels een grote betekenis hebben als cultuurgoed, als getuigen van een belangrijke technische ontwikkeling die eeuwen lang de drijvende kracht was achter de economische vooruitgang. Er werden (financiële) mogelijkheden gecreëerd om deze bouwwerken te behouden, vooral door ze onder “Denkmalschutz” (monumentenbescherming) te plaatsen. De criteria die daarbij worden gehanteerd zijn in belangrijke mate vergelijkbaar met de Nederlandse, aangezien daarop richtlijnen van toepassing zijn die in internationaal verband zijn afgesproken. Door deze beschermingsmaat-

regelen en uiteraard de inzet van zeer vele liefhebbers zijn er nu nog ruim 2000 molens in Duitsland overgebleven; in verhouding duidelijk minder dan in Nederland.

De Bondsrepubliek Duitsland is een federatieve republiek van zestien deelstaten, in het Duits Bundesländer of Länder geheten. Dat betekent dat voor bepaalde zaken de verantwoordelijkheid op Bundes- of op Landes-niveau kan liggen. Monumentenbescherming is een zaak van de Länder, met onder meer als gevolg dat de organisatievorm en de betrokken overheidsinstellingen per Bundesland kunnen en zullen verschillen. De Landen zijn eindverantwoordelijk, hetgeen betekent dat ze ook de wetgevende macht zijn en de regels bepalen die op de monumentenzorg van toepassing zijn. In uitvoerende zin is er op dit niveau een Landesdenkmalamt, een orgaan dat de onderliggende organen adviseert en coördineert. Onder het landsbestuur komen dan achtereenvolgens de bestuurlijke “Bezirke” (deelgebieden), de Kreise (zoals de Kreis Grafschaft Bentheim) en de Gemeinden (gemeentes) die elk hun deel van het complexe verhaal invullen. Ook de Bezirke hebben vooral een adviserende taak, maar zijn soms ook verantwoordelijk voor specifieke monumenten. De Kreise en Gemeenten zijn de feitelijke uitvoerders van het monumentenbeleid. Meer dan eens zijn zij ook eigenaar van monumenten, zoals de Kreis Grafschaft Bentheim eigenaar is van de Gildehauser Ostmühle.

Voor wie inmiddels nog niet hoorndol is: dit is nog maar één kant van het verhaal. Naast alle (per land uiteenlopende) regeltjes die je moet weten is het zeker zo belangrijk ook het geld voor

het doorlopend onderhoud dan wel een restauratie bijeen te sprokkelen. Dat is zelfs nog een graadje complexer! Een Brim-(en Sim-)regeling bestaat niet in Duitsland. Het doorlopend onderhoud moet door de betreffende moleneigenaar zelf worden voorzien. Is dit een Kreis of Gemeente dan wordt hiervoor een budget vastgesteld. Is dit een Stiftung of bijvoorbeeld Heimatverein, dan moet dit geld via sponsoring, meelverkoop, rondleidingen enzovoorts bijeen gebracht worden. Indien de molen in privé handen is, dan ligt dit probleem eveneens bij de eigenaar, die vaak nog meer moeite heeft om de eindjes aan elkaar te knopen.

Het zijn de eigenaren van molens die niet als Denkmal (monument) aangemerkt zijn, die de grootste problemen hebben bij groot onderhoud / restauratie. En dat al helemaal als ze privé eigenaar zijn. Er zijn wel fiscale begunstigen voor privé personen, zoals kostenaf trek, maar daar kom je er uiteraard niet mee. Een privé eigenaar van een molen doet er dan ook verstandig aan het beheer van de molen voor de langere termijn in handen te geven aan bijvoorbeeld een stichting. Dat brengt al heel wat meer fondsen binnen bereik. Niet-monumenten komen echter niet in aanmerking voor monumenten subsidie. Die moeten het hebben van

subsidies voor het behoud van de landelijke ruimte/cultuurlandschappen en Europese subsidies.

Voor molens die een monumentenstatus hebben is het weliswaar nog steeds complex, maar biedt het subsidie-oerwoud meer perspectief. Een derde van de totale monumenten subsidies komt bij de Bundesregierung vandaan; dit wordt vooral besteed aan projecten die een belang voor heel Duitsland hebben. Zo'n twee-derde van de monumenten-subsidies komt bij de Länder vandaan, die daarvoor elk – vaak meerdere – subsidieloketten hebben. Daarbij komen nog de middelen die door Kreisen of gemeentes worden gebudgetteerd. Verder zijn er nog een scala aan landelijke dan wel private stichtingen zoals de Deutsche Bundesstiftung Umwelt, de Deutsche Stiftung Denkmalschutz of de Wüstenrot Stiftung. Kortom: ga er maar aan staan. Het is een studie op zich. Er gaat dan ook altijd heel veel tijd zitten in voorbereiding, kostenbegrotingen maken, subsidieaanvragen schrijven, verschillende partijen bijeen brengen, onderhandelen en zo meer, voor er ook maar iets gedaan kan worden.

Mijn omzwervingen in en rond de Grafschaft Bentheim hebben mij recent in contact gebracht met drie “cases” van molenrestauraties. Een afgeronde restauratie: de Ochtruper Bergwindmühle, een restauratie die gaande is: de “fürstliche” Windmühle in Uelsen en een die in de plan-fase is: de windmolen “Enking’s Mühle” in Emsbüren.

De Ochtruper Bergwindmühle is een uit 1848 stammende belt-korenmol, die werd gebouwd als opvolger van een standerdmolen. Oorspronkelijk was ze in het bezit van Ochtruper boeren maar vanaf 1889 is ze in handen van de uit Nederland afkomstige familie Nobbenhuis. Tot 1955 werd ze ook daadwerkelijk als molen gebruikt, daarna heeft ze jaren werkeloos gestaan. Vanaf 1972 heeft de Heimatverein Ochtrup zich het lot van deze molen aangetrokken en zijn eerste werkzaamheden voor herstel ter hand genomen. Tussen 1988 en 1992 vond een omvangrijke renovatie plaats, waarbij onder meer de molenbouwfirmas Wintels uit Denekamp betrokken was. Daarbij zijn echter een aantal zaken niet goed aangepakt, met als gevolg dat er na verloop van tijd toenemend problemen

ontstonden. Toen ik deze molen medio 2015 bezocht was goed te zien dat hier een en ander moest gebeuren. Inmiddels is door de firma Groot Wesseldijk op-

De Ochtruper Bergmühle medio 2015

De Ochtruper Bergmühle in oktober, weer in volle glorie

nieuw een omvangrijke renovatie uitgevoerd. Onder meer is een compleet nieuwe staartconstructie aangebracht, zijn alle voegen vernieuwd met een speciaal kalkmengsel, de wieken hersteld, nieuwe zeilen aangeschaft, een nieuwe penbalk en penlager aangebracht. Ook zijn de kruipalen vernieuwd en met een speciale constructie in de aarde verankerd. Al met al heeft deze renovatie zo'n € 200.000 gekost. Aangezien deze molen in privé bezit is, is het beheer aan een stichting tot behoud van de Bergwindmühle overgedragen. Daardoor werd financiering mogelijk. Subsidies zijn verkregen bij de Deutsche Stiftung Denkmalschutz, het Landschaftsverband Westfalen-Lippe en de NRW Stiftung Naturschutz, Heimat- und

de molen gerenoveerd voor een bedrag van € 140.000,-. Dit echter met ingekorte wieken en zonder binnenwerk: alleen een bovenas was nog aanwezig.

Onder meer door gebrek aan regelmatig gebruik was de "fürstliche Mühle" nu al jaren toe aan opnieuw een ingrijpende renovatie. In augustus dit jaar is deze renovatie ter hand genomen; men hoopt voor de volgende Deutsche Mühlentag (tweede Pinksterdag) klaar te zijn. In eerste aanleg wordt eraan gewerkt de molen zoals ze was weer geheel op te knappen en draaivaardig te maken. De gevel moet worden gereinigd, de voegen deels hersteld, een geheel

Kulturpflege. Ook is er nog fors privé geïnvesteerd. De gemeente Ochtrup heeft borg gestaan voor de financiering.

De "fürstliche" Mühle te Uelsen is een apart geval. De burgemeester van Uelsen kreeg in 1748 toestemming van de Graaf van Bentheim om op een heuvel in Uelsen een nieuwe windmolen te bouwen van zandsteenblokken. Dat moest op eigen kosten gebeuren en wel binnen een jaar. De molen mocht dan 20 jaar pachtvrij worden gebruikt en er kwam een maaldwang voor Uelsen en omgeving. De bouwkosten bedroegen 7000 Gulden, een fors bedrag in die tijd. Een aantal keren werd de molen door storm of bliksem flink beschadigd. In 1897 kwam een negenjarige jongen om, doordat hij door het gevlucht geraakt werd. Dit was aanleiding om de lengte van de wieken in te korten. Vanaf 1928 stond de molen stil en dreigde steeds verder te vervallen. Ze werd in eerste aanleg door kooplieden gekocht, dit echter vanwege de erbij horende grond. Door een gronduitruil kwam de molen in het bezit van de gemeente Uelsen. Samen met de Heimatverein, die hiertoe het initiatief nam, heeft de gemeente in 2000/2001

nieuwe staart aangebracht, de kap grondig gerepareerd en van nieuwe dakbedekking voorzien. En ook moet er een nieuw wiekenkruis komen. Ondanks dat daar nog geen geld voor beschikbaar is wordt eraan gedacht wel al een nieuwe koningsspil te laten inbouwen, aangezien daarvoor anders later de kap nog eens gelicht zou moeten worden. Alle wielen wil men dan later alsnog laten aanbrengen, zodra de middelen daarvoor beschikbaar zijn. Zo zou er dan toch weer een draai- en wellicht ook maalvaardige molen staan in Uelsen. Voor de huidige fase zijn de kosten begroot op circa € 300.000,-. De gemeente Uelsen legt € 45.000 op tafel, de Heimatverein € 5000. De overige € 250.000 moet uit externe subsidies binnen komen, die grotendeels al zijn toegezegd. Een fors bedrag komt uit het Europees fonds voor plattelandsontwikkeling, verder dragen de Bezirks- en de Kreisregering bij en tot slot komt er een bijdrage van de Landwirtschaftskammer.

De laatste case is een probleemgeval waar nog veel moet gebeuren wil de molen gered worden. Enkings Mühle te Emsbüren werd in 1802 gebouwd als vervanger van een bouwvallig geworden standerdmolen. Het is een zandste-

*Enkings Windmühle:
de windroos is gedemonteerd;
een van de bladen was al naar
beneden gekomen.*

nen galeriemolen met 5 bodems. Sinds begin 20ste eeuw is ze in het bezit van de familie Enking. Sindsdien wordt er vooral rogge gemalen voor de erbij horende Emsbürener Schwarzbrotbäckerei. Hier wordt een bijzonder lekker, puur natuur roggebrood gebakken. In het bij het complex behorende restaurant wordt onder meer Schwartzbrotkuchen (roggebrood-taart) geserveerd! De molen zelf ziet er niet erg best uit en dat terwijl ze in 2002 voor veel geld

volledig was gerestaureerd. Een typisch geval van te weinig vrijwilligers/molenaars beschikbaar en daardoor te weinig gedraaid en onderhouden. De huidige familie Enking heeft de ambitie de molen weer op en top te laten renoveren, vrijwillige molenaars op te (laten) leiden en haar zodoende als herkenningsteken van Emsbüren weer op de kaart te zetten. Ook hier zal gevelreiniging en verbetering van de voegen aan de orde zijn, een nieuwe staart, nieuwe wicken en grondig herstel van de galerie. Ook aan de kap zal veel moeten gebeuren: hoe dan ook de dakbedekking en het kruiwerk. Ook van het binnenwerk is een en ander niet in orde. De heer Enking schatte dat dit zo'n € 75,000 zou gaan kosten: gezien de vergelijkbare voorbeelden hierboven een zware onderschatting. Op mijn advies gaat hij er nu een molenbouwer (uit NL) bij halen om een gefundeerde kostenopstelling te krijgen. Dan moet de zoektocht naar het grote geld nog komen; het enige dat nu is bereikt is een mogelijke borgstelling van de

*Enkings Windmühle: de verrotte
windborden zijn goed te zien*

gemeente. Hoe dan ook wordt dit een lastig traject aangezien de molen geen monument is én in privéhanden! Ik zal de ontwikkelingen met belangstelling volgen.

*Toine Zwitserlood
Vrijwillig molenaar
van de Gildehauser Ostmühle.*

Afscheid van een monument

Op woensdag 30 april 2016 heeft de molenstichting Bökkers Mölle afscheid genomen van molenaar Bert van Rijswijk. Bert heeft vanaf de restauratie in 1995, waar hij als ingenieur veel in heeft bijgedragen, onafgebroken op de Bökkers Mölle gedraaid en gemalen.

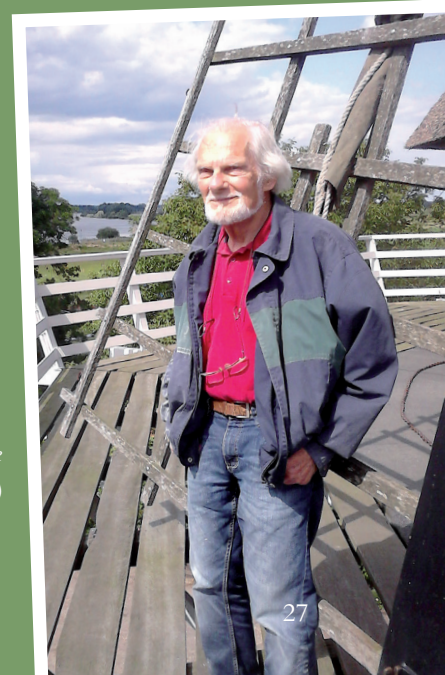
Bert die deze maand de fraaie leeftijd van 84 hoopt te bereiken heeft een imposante molencarrière van ruim 40 jaar achter de rug. Ooit begon deze op de Zuidmolen in Groesbeek waar hij het molenaarsvak leerde. In Oss draaide hij enige tijd en deed examen op de molen in Harreveld. Als AKG molenaar werd hij geballoteerd in Groesbeek. Hierna ging hij enkele jaren als beroepsmolenaar naar de molen Rijn en Zon te Utrecht. Na enkele jaren met minder molenwerk kwam Bert terecht in Terwolde waar hij de te herbouwen molen tekende, en de herbouw begeleidde, waarna hij 4 jaar draaide op deze nieuwe Ooievaar. In 1995 diende zich de restauratie van de molen te Olst aan en Bert nam hier intensief aan deel. Vanaf die tijd draaide hij de molen gedurende

2 dagen per week ondanks de toenemende leeftijd. Dat hij die jaren ook nog 1 dag in de week op de Witte Molen, (watermolen) te Arnhem draaide mag zeker niet onvermeld blijven. Voor Bert, en de molenwereld, is het plezierig dat zijn dochter Elske, naast haar studie, ook molenaar is geworden. Het bevoorraden van de winkel met de vele meelsoorten en broodmixen was zijn lust en leven.

De molen en de stichting zijn Bert heel veel verschuldigd. In de maand januari zullen wij op feestelijke wijze van Bert afscheid nemen en hem dan nogmaals bedanken.

Wij wensen Bert nog een flink aantal rustige jaren in zijn huis te Terwolde.

*Het bestuur Bökkers Mölle
Ruud Roose (Secr.)*

Molen de Wippe nieuwe zeilen

Sinds afgelopen januari zorgt Wout Lohuis uit Ane samen met een aantal mensen vanaf Molen de Hoop en de Pelmolen in Rijssen dat de Wippe in Hellendoorn weer regelmatig draait. De molenzeilen van de Wippe waren echter slecht. Het bestuur van De Helderse Moln heeft, met ondersteuning van het Raboprojectenfonds van de Rabobank Noord en West Twente, ervoor gezorgd dat er vier nieuwe zeilen aangeschaft konden worden. De opdracht voor het maken van deze zeilen is enige tijd geleden aan Henk Epskamp gegeven. Henk heeft de zeilen gemaakt en vandaag was het zover dat hij de zeilen kwam brengen en voorhangen. Rond 14.00 uur was dit gereed en hebben we de bijgaande foto kunnen maken waarop de Wippe met nieuwe zeilen afgebeeld staat.

Het doel is nog steeds om de molen meer te laten draaien. Met de nieuwe zeilen is de molen hiervoor weer een stukje meer 'klaar'.

Dick ter Harmsel

Restaurant Watermolen Bels

Gelegen midden in het dal van de Mosbeek proef je de sfeer van verwolgen tijden

- * Sfeervol ouderwets Twents restaurant.
- * Ruim terras in mooi begroeide tuin.
- * Houten speeltuin
- * Vele plattelandsspecialiteiten en arrangementen
- * 100 soorten Pannenkoeken
- * á la carte dineren
- * s' Winters heerlijke boerenkool maaltijden.
- * Bruiloften en partijen tot 100 pers.

Een droomlocatie voor een onvergetelijke bruiloft

Restaurant Watermolen Bels is gelegen in het prachtige natuurgebied Het Dal van de mosbeek. Trouwen in een landelijke omgeving buiten in de sfeervolle boerentuin met uitzicht op de mosbeek of u kunt de huwelijksceremonie laten plaatsvinden in de karakteristieke Theeschenkerij en Oale Dell.

Een onvergetelijk huwelijksfeest in Twentse sfeer. Ook beschikken wij over tal van mogelijkheden voor uw bedrijfsfeest. Schotse highlandgames, paardemennen, moordtochten en diverse andere activiteiten .

Bergweg 9 7663 TB Mander

Tel: 0541 - 680213 ~ Fax: 0541-680299 ~ www.watermolenbels.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Voor de beste kunstmaalstenen als ook blauwe basaltlavamaalstenen.
Tevens wrijfstenen, kweernen (romeins model)
demonstratiestenen (doorsnede: 10, 15 of 20 cm.)
en huishoudmolens.

Zeer snel en vakkundig scherpen van uw molenstenen en
maaltechnische adviezen.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Rijksweg 146 6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024-696 36 54 / Fax: 024-696 36 57
GSM: 0653667686 / E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Koning Molenzellen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer .....

Sipke Koning
06-44003400

www.koning-molenzellen.nl

Watermolen Singraven zaagt boomstammen voor kampvuurplaats

De vrijwillige molenaars van de watermolen Singraven hebben diverse boomstammen tot planken gezaagd voor een kampvuurplek van de Scouting uit Rossum. De boomstammen voor de planken had de Scouting gratis verkregen van een aantal particulieren. Echter het tot planken zagen van deze boomstammen is geen sinecure en daarom was de Scouting naarstig op zoek naar de mogelijkheid om deze boomstammen te laten zagen. Via-via kwamen ze terecht bij de Molenstichting en onze molenaars van de zaagmolen waren spontaan bereid om de boomstammen conform het ontwerp van de Scouting op maat te zagen. "De Molenstichting zaagt op aanvraag van particulieren en

organisaties wel vaker bomen, maar dit vonden wij toch wel een heel leuk verzoek en daarom hebben wij dit dan ook spontaan ingewilligd. Bovendien heeft de Molenstichting nog enkele boomstammen uit eigen voorraad gezaagd die wij van de gemeente hebben gekregen. Die mogen wij verzagen voor heel specifieke doelen en dit van de Scouting behoort daar toe!" Tijdens een NLDoeit-dag werd door een groep vrijwilligers en door de leden van de Scouting zelf de kampvuurplek ingericht nabij hun blokhut. Het ontwerp is erg mooi en bestaat uit een soort openluchttheatertje met banken rondom de kampvuurplek. Het resultaat mag er zijn!

Erik Bronforel

Molen De Hoop hoopt op extra ruimte

Zoals zo vaak met mooie plannen het geval is, hangt realisatie af van de beschikbaarheid van middelen. Als die er zijn dan kan een lang gekoesterde wens van het bestuur van de Stichting Windkorenmolen De Hoop binnen afzienbare tijd in vervulling gaan. Naast de molen aan de Nieuwstraat in Almelo moet een multifunctionele ruimte komen. Daarin zouden dan vergaderingen en info avonden kunnen worden gehouden maar de boerendansers zouden er ook een mooie oefenruimte aan kunnen hebben.

“Maar er moet ook een toilet voor dames - heren en invaliden komen, een keuken, een bar en ruimte voor technische faciliteiten”, legt Wim de Goeijen uit. Hij is als tussenpersoon betrokken bij het project waarbij de tweedejaars scholieren van de opleiding bouwkunde van het ROC Twente van ontwerp tot de bouw betrokken blijven.

Eind mei zijn de plannen die door de 36 studenten zijn uitgewerkt gepresenteerd en als daar groen licht voor wordt gegeven gaan zij de voorlopige ontwerpen verder uitwerken. Het kan zijn dat de leerlingen hun eigen plannen ook zelf moeten gaan uitvoeren, want de stichting beschikt over onvoldoende financiële middelen om de realisatie van het plan te kunnen bekostigen. Door het door bouwbedrijf van de onderwijsinstelling te laten uitvoeren kan alvast flink op de loonkosten worden bezuinigd. Nadat in 1995 de molen -die in gemeentelijke handen was gekomen- ingrijpend was gerenoveerd was al meteen duidelijk dat er weinig ruimte beschikbaar was. Uitbreiden met een aanbouw was niet mogelijk omdat de woning van de vorige eigenaar tot onder

de stelling van de molen reikte. Uiteindelijk heeft de gemeente ook die woning aangekocht en gesloopt en ontstond er ruimte rondom de molen. Er werd zelfs een ambitieus plan voor het hele gebied ontwikkeld waarbij er van werd uitgegaan dat de bouwsels aan de achterkant langs de straat Achter de Molen zouden worden gesloopt waardoor de molen rondom vrij zou komen te staan. Die moesten dan nog wel door de gemeente worden ver-

worven en dat lukte niet zo maar, want in verschillende van die bouwsels waren bedrijfjes gevestigd en die laten verkassen ging veel geld kosten. Teveel geld. Een deel van die plannen is weliswaar gerealiseerd met de bouw van een onderwijsinstelling voor de bouw, maar de rest van de plannen is in de ijskast verdwenen zodat de molen toch nog deels ingebouwd zit. Een ondoordacht plan onder de vorige bestuursvoorzitter om de molen dan maar af te breken en in Bornerbroek opnieuw op te bouwen kon gelukkig worden getorpedeerd.

Daarmee is de beperkte ruimte toch blijven voortbestaan. Er is op de begane grond een klantoortje, een keukentje en een toiletvoorziening uitgespaard maar dat is wel ten koste van de toch al beperkte ruimte gegaan zodat er voor het winkeltje met molenproducten nog nauwelijks ruimte beschikbaar is. Er zijn nu in elk geval concrete plannen om aan dat ruimteprobleem een einde te maken en in de loop van de komende maanden zal moeten blijken in hoeverre ze levensvatbaar. Bij alle betrokkenen bestaat 'goede hoop' op een positieve uitkomst.

Peter van der Molen

FIJNE FEESTDAGEN EN EEN GOED 2017 GEWENST

STICHTING DE OVERIJSSELSE MOLEN

P. van der Vinne

Voorzitter

Vasserdijk 18
7664 VH Manderveen
tel. 0546-681257
pieter@akkerbouwbedrijfvandervinne.nl

A. Boukes

Secretaris

Krulmate 13
8014 KE Zwolle
tel. 038-4652860
a.boukes@home.nl

R.J. Roose Penning-
meester

Jan Schamhartstraat 85
8121 PA Olst
tel. 0570-562497
r.roose@daxis.nl

H. van der Aa

Bestuurslid

Hobergenstraat 73
7665 AD Albergen
tel. 0546-441507
hjdva@hetnet.nl

J.H. Kuiper

Bestuurslid

Stokersdorpweg 24
7532 PT Enschede
tel. 0534 - 610710
kuiper.jh@hetnet.nl

E. Ekker

Bestuurslid

Porporastraat 80
8031 HS Zwolle
tel. 038-8509287
eelco@ekkerbouwenmonumentenadvies.nl

C. de Regt

Bestuurslid

Molendijk 39
7591 PT Denekamp
tel. 0541 - 294 202
info@rodewangen.nu

G. Kleinjan

Bestuurslid

Meersendijk 34
7683 PD Den Ham
Tel: 0546 672762

Website van de stichting en contact

R. Roose (Webmaster)
www.molensinoverijssel.nl
info@molensinoverijssel.nl

Molenboeken winkel

J. Poot
Zilverschoon 23
8265 HD Kampen
tel. 038-3315638
sjpoot@solcon.nl

Gilde van Vrijwillige Molenaars

E. Blenke (Secretaris)
Erve Stroomboer 72
7623 JB Borne
tel. 074 - 8500346
molenaarsinoverijssel@molenfotos.nl

Vereniging De Hollandse Molen

Zeeburgerdijk 139
1095 AA Amsterdam
tel. 020-6238703

Werkgroep Overijsselse molendag

Dick ter Harmsel
dterharmse@home.nl

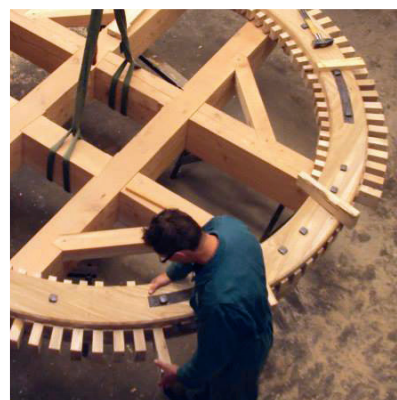
R. Roose
r.roose@daxis.nl

Wiek en Rad redactie en vormgeving

Ben Scherjon
Marian Stobbe
Hindeloopenstraat 1
8304 JG Emmeloord
06 - 54265665
06 - 12667813
wiekenrad@gmail.com

Ruim 100 jaar ambachtelijk vakmanschap

VaagsMolenwerken

Al meer dan een eeuw werken de molenmakers van Vaags aan authentieke wind- en watermolens. Tegenwoordig bouwen en restaureren we molens in Overijssel, Nederland, Duitsland en de rest van de wereld. Kennis van het ambachtelijke handwerk en hedendaagse technieken gaan daarbij samen.

Met liefde voor het vak en aandacht voor het verleden bedenken we inventieve oplossingen om het industriële en culturele erfgoed te behouden.

*Poldermolen bij
natuurgebied
De Steendert
in Ophemert*

► Kijk ook op
www.vaags.nl